

نامه رئیس فرهنگستان زبان و ادب فارسی به وزیر آموزش و پرورش

سال تحصیلی گذشته (۹۲-۹۳) ساعت تدریس درس ادبیات فارسی در مقطع متوسطه اول، از پنج ساعت به چهار ساعت کاهش یافت. این مسئله مورد اعتراض فرهنگیان و معلمان قرار گرفت. برخی نیز مخالفت خود را طی نامه‌هایی برای فرهنگستان ارسال کردند. به همین سبب فرهنگستان نامه‌ای برای وزیر محترم آموزش و پرورش ارسال کرد که در ادامه ملاحظه می‌فرمایید.

این زبان پارسی گنجینه فرهنگ ماست

(گزارشی از فعالیت فرهنگستان درباره کتاب‌های درسی)

حفظ قوت و اصالت زبان فارسی و توجه به سیاست‌گذاری‌های کلان کشور در این حوزه، از اهداف فرهنگستان زبان و ادب فارسی است. به همین سبب با وزارت آموزش و پرورش که جایگاه مهمی در استحکام و ترویج زبان فارسی دارد، همیشه در تعامل و ارتباط همه‌جانبه بوده است.

نخستین حلقه این زنجیره ارتباطی، معادل‌سازی برای واژه‌های بیگانه به‌کاررفته در کتاب‌های درسی بوده که با تلاش برای هماهنگی رسم‌الخط کتاب‌های درسی با مصوبات فرهنگستان ادامه یافته است. با چاپ و ارسال جزوه دستور خط فارسی در سال ۱۳۸۱ این زنجیره ارتباطی مستحکم‌تر شد.

از سال ۱۳۹۰، فرهنگستان زبان و ادب فارسی تصمیم گرفت به‌منظور تعامل جدی‌تر و ارتباط منسجم‌تر با آموزش و پرورش، گروه آموزش زبان و ادبیات فارسی را تأسیس کند که پنج کارگروه به نام‌های کارگروه آموزش زبان و ادبیات فارسی در ابتدایی، راهنمایی، دبیرستان، دانشگاه و کاربست مصوبات فرهنگستان در زیرمجموعه خود داشت. از آن تاریخ تاکنون گروه آموزش با تشکیل جلسات ماهانه، به پیگیری مصوبات فرهنگستان در کتاب‌های درسی و نقد و بررسی متون آموزشی و مسائل مربوط به آن پرداخته است.

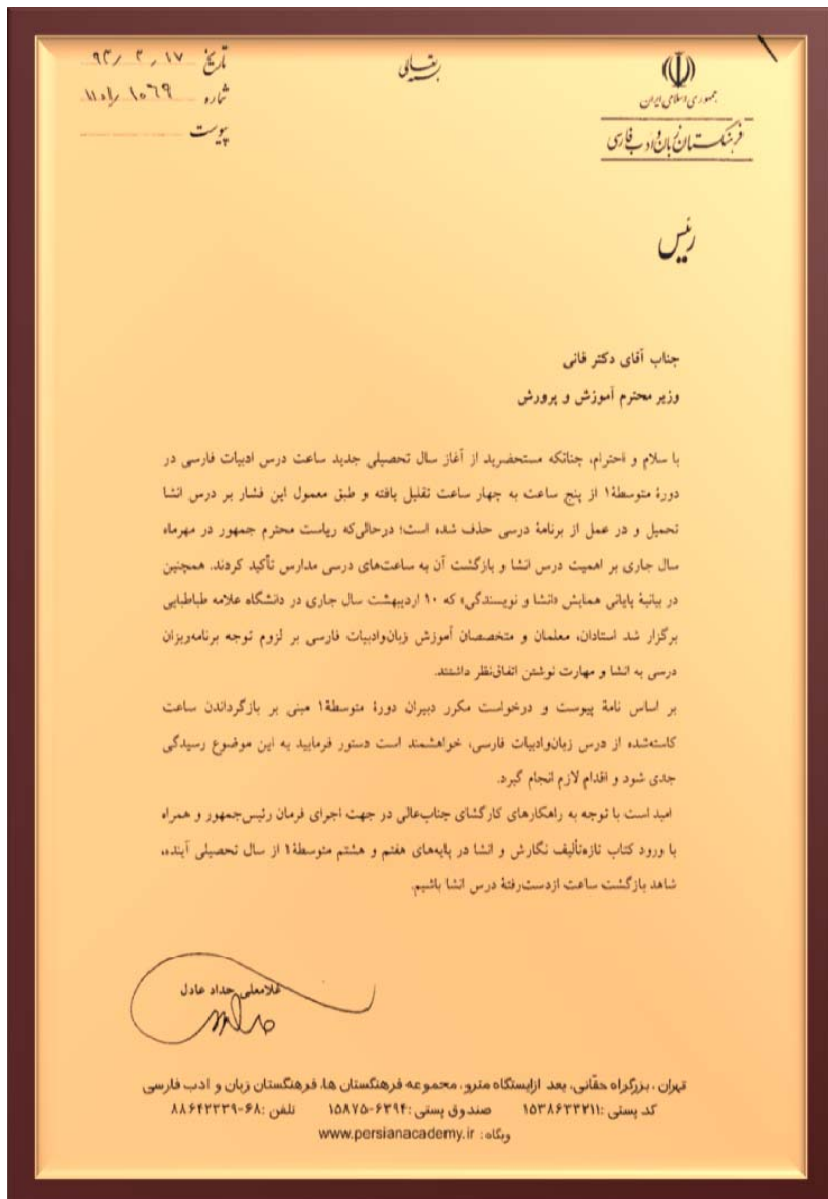
گروه آموزش زبان و ادبیات فارسی، نگاه ویژه‌ای به کتاب‌های درسی دارد و آن را به‌عنوان مهم‌ترین عامل آموزش در ساختار آموزشی قبل از دانشگاه و مؤثرترین و مهم‌ترین حلقه ارتباطی فرهنگستان با وزارت آموزش و پرورش می‌داند. به همین سبب بررسی ساختاری، ویرایشی و محتوایی تمامی کتاب‌های درسی را در دستور کار خود قرار داده و در مرحله نخست به کتاب‌های تازه‌تألیف به‌طور ویژه پرداخته است.

با وجود تلاش‌هایی که در وزارت آموزش و پرورش و سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی برای رفع مشکلات در کتاب‌های درسی صورت گرفته و نیز بخشنامه‌ای که از سوی ریاست محترم جمهور، مبنی بر رعایت مصوبات فرهنگستان به کلیه مراکز و نهادها و سازمان‌های ذی‌ربط به‌ویژه آموزش و پرورش ابلاغ شده، عدم یکدستی و مغایرت با مصوبات فرهنگستان در رسم‌الخط کتاب‌های درسی همچنان مشاهده می‌شود.

برای آگاهی خوانندگان نتایج بررسی‌های تخصصی کتاب‌های درسی را در خبرنامه قرار خواهیم داد. در این شماره، دو گزارش که در تاریخ‌های ۹۳/۴/۱۵ و ۹۳/۲/۲۸ به وزارت آموزش و پرورش ارسال شده به شرح زیر درج می‌شود:

۱. گزارش بررسی کتاب‌های تازه‌تألیف «آموزش مهارت‌های نوشتاری» پایه‌های هفتم و هشتم
۲. گزارش بررسی کتاب‌های تازه‌تألیف فارسی «مهارت‌های خوانداری» و «مهارت‌های نوشتاری» پایه چهارم ابتدایی

آرزو می‌کنیم زبان فارسی و آموزش همگانی کودکان و نوجوانان کشورمان در سایه تلاش و درایت مسئولان فرهنگی، از رشد همه‌جانبه و چشمگیری برخوردار شود.

شیوه‌های ارزشیابی درس انشا و نگارش

حسن ذوالفقاری

چکیده

درس انشا با توجه به اهمیت و تأثیر مستقیم آن در سایر دروس و جنبه‌های مهارتی و آماده‌سازی دانش‌آموزان برای زندگی شهروندی، در نظام آموزشی، مغفول مانده است. روش‌ها و شیوه‌های آموزشی برای آن طراحی نشده و ارزشیابی آن همچنان سنتی است. به‌همین دلیل به جای ایجاد رغبت در دانش‌آموز، وی را سرخورده می‌کند. در این مقاله روش‌هایی پیشنهاد می‌شود تا بتواند ارزشیابی را علمی و دقیق سازد. در این مقاله پنج شیوه برای ارزشیابی پیشنهاد می‌شود: ارزشیابی گروهی؛ خودارزیابی؛ ارزشیابی کیفی؛ ارزشیابی فرایندی و براساس الگوهای تدریس؛ ارزشیابی کمی براساس بازبینی (چک لیست).

کلیدواژه: انشا و نگارش، ارزشیابی، خودارزیابی، ارزشیابی گروهی، ارزشیابی فرایندی

مقدمه

نوشتن جزء جدانشدنی در زندگی بشر امروز است؛ از ساده‌ترین شکل آن که مکاتبات دوستانه، اداری و ارتباطات عادی تا انتقال علوم و فنون است. هرچه بتوانیم از این وسیله دقیق‌تر و مؤثرتر استفاده کنیم، انتقال پیام و ارتباط آن آسان‌تر صورت می‌گیرد. حقیقت این است که اگر به هرگوشه از زندگی فردی و اجتماعی حال، گذشته و آینده بشر نظری از سر تأمل بیفکنیم، خواهیم دید که نوشتن در تار و پود زندگی جوامع تنیده شده و با آن گره خورده است؛ چنان‌که بی‌نوشتن نمی‌توان زیست. بسیاری از مریبان، مدیران و حتی دانش‌آموزان ممکن است بپرسند انشا چه فایده و اثری در زندگی دارد. همین عامل باعث می‌شود انشا در نظام آموزشی نادیده انگاشته شود. دانستن اهداف و کاربرد انشا در نظام آموزشی این نگرش را به ما می‌دهد که به انشا، عمیق‌تر بیندیشیم. اهداف درس انشا چنین است:

۱. پرورش تفکر منطقی و استدلال، انسجام ذهنی؛

۲. ایجاد اعتماد به نفس؛

۳. پرورش قوه تخیل؛

۴. تقویت مهارت‌های نگارشی و تربیت زبانی و درست‌نویسی؛

۵. ایجاد انگیزه برای ارتباط مؤثر؛

۶. ایجاد زمینه برای بیان گفته‌ها و عقاید؛

۷. قدرت نوشت افکار و اندیشه‌ها؛

۸. شناسایی و هدایت استعدادهاى برتر؛

۹. تقویت دقت از طریق درست دیدن و شنیدن و بیان کردن و نوشتن.

با نگاهی به این اهداف درمی‌یابیم انشا کلیدی‌ترین درس است و حکم زیرساخت تمام دروس را دارد. نوشتن فرایندی بسیار پیچیده و مستلزم آموزش و ارزشیابی دقیق است. انشا محصول تمرین و تلاش، مطالعه مداوم، تفکر و اندیشه، عشق و علاقه، معلوم بودن هدف، دانستن قالب، محتوا، آگاهی به زبان و بیان، خوب دیدن و شنیدن است. توجه به این نکته ما را بر آن می‌دارد برنامه‌ای منسجم برای آن داشته باشیم.

علل عدم توفیق درس انشا

اکنون که رابطه خصایص اصلی نوشته خوب را با تعیین معیارهای درست ارزشیابی دریافتیم، علل عدم توفیق درس انشا بر ما معلوم می‌شود. برخی از این دلایل عبارت‌اند از:

۱. ناآشنایی معلمان با روش‌های متنوع تدریس و برگزار نشدن کلاس ضمن خدمت در این زمینه؛

۲. ناتوانی معلم در نگارش همگام با دانش‌آموز؛

۳. ندانستن روش‌های ارزشیابی؛

۴. ناآگاهی از اهداف درس و نتایج آن؛

۵. وقت کم، حذف درس از نظام برنامه درسی یا از سوی معلم یا مدرسه و جایگزینی با دروس دیگر؛

۶. اجرای سنتی و خسته‌کننده کلاس؛

۷. موضوعات غیرخلاق و تصنعی؛

۸. نداشتن برنامه برای کلاس انشا.

اهداف ارزشیابی درس انشا

ارزشیابی، تعیین ارزش برای هر چیزی یا داوری درباره ارزش آن است. ارزشیابی به فرایندی نظام‌دار برای جمع‌آوری، تحلیل و تفسیر اطلاعات گفته می‌شود، به این منظور که تعیین شود آیا هدف‌های مورد نظر تحقق یافته‌اند یا در حال تحقق هستند و به چه میزانی (گی، ۱۹۹۱، ص ۶ به نقل از سیف ۱۳۷۶). **بیبای** به نقل از کیامنش، ارزشیابی را چنین تعریف می‌کند: «جمع‌آوری و تفسیر نظام‌دار شواهدی که در نهایت به قضاوت ارزشی با چشمداشت به اقدامی معین بینجامد.» (کیامنش، ۱۳۷۴: ۱۰-۶). ارزشیابی از این جهت در پایان رده‌های فن طبقه‌بندی آمده است که از نظر پیچیدگی و نیاز به ترکیب همه رفتارها از قبیل دانش، فراگیری، کاربستن، تجزیه و تحلیل و ترکیب از همه آنها جامع‌تر است. (هومن، ۱۳۷۴: ۵۲) فرایند ارزشیابی می‌تواند بازخوردهایی را فراهم کند که مشخص می‌سازد چه چیزهایی خوب انجام شده و چه چیزهایی به اصلاح و بهبود نیاز دارند. هدف ارزشیابی، قضاوت در مورد ارزش برنامه و مؤثر بودن برنامه برای یک سری خاص از فراگیران شرکت‌کننده در برنامه است، لذا ارزشیابی در بیشتر موارد یک فعالیت بیرونی است. (کیامنش، ۱۳۷۴: ۱۲-۱۸)

یکی از ویژگی‌های مهم ارزشیابی تعیین کیفیت است. کیفیت در ارزشیابی پیشرفت تحصیلی، دانش، مهارت‌ها و توانایی‌هایی است که از دانش‌آموزان انتظار می‌رود. هدف ارزشیابی اندازه‌گیری قابلیت، و پرورش رشد است. نظام ارزشیابی اثربخش باید بازخوردهایی مفید درباره نیازهای کلاس درس و ضرورت یادگیری فنون جدید تدریس را به معلمان و روش‌های صحیح را به دانش‌آموزان بدهد. برای این منظور، باید ابتدا روش‌ها و استانداردهای خاصی را تهیه کرد که به مهم‌ترین مهارت‌های تدریس مرتبط باشند؛ عینی و قابل اندازه‌گیری باشند؛ قبل از ارزشیابی و بعد از آن، به‌طور شفاف و واضح به اطلاع دانش‌آموزان رسانده شوند. هنگام ارزشیابی باید به یاد داشت: بازخوردها را مناسب و مثبت ارائه دهیم؛ ایده‌ها و پیشنهادها را به‌گونه‌ای مطرح کنیم که قابل درک باشند؛ شرایط لازم برای دست‌یابی به هدف‌های ارزشیابی را فراهم آوریم؛ بین نمره و انتقاد، تعادل برقرار کنیم؛ ارزیابی به‌گونه‌ای نباشد که دانش‌آموز را ناامید و دلسرد کنیم. معیارهایی که از طریق بخشنامه به معلمان ابلاغ و تحمیل می‌شود خود، مانع جدی ارزیابی درست است؛ زیرا اغلب معلمان باتجربه اظهار می‌کنند آنان در تعیین و انتخاب ملاک‌های ارزشیابی سهمی ندارند؛ زمان کافی به ارزشیابی اختصاص نمی‌یابد؛ ملاک‌ها کلی و مبهم و قابل تفسیرهای متعدد است و در عمل روند تدریس را هموار و اصلاح نمی‌کند. این علل نشان می‌دهد ارزشیابی باید غیرمتمرکز، پیشنهادی، متنوع و با نظر معلمان تهیه شود. ارزشیابی نیز مانند هر موضوع دیگری از جهات گوناگون بررسی شده است.

از دیدگاه محققان، (سیف، ۱۳۸۶: ۱۲۹ و ۱۲۱) ارزشیابی انواعی دارد. از این چهار نوع ارزشیابی می‌توان در درس انشا استفاده کرد:

۱. **ارزشیابی آغازین:** که پیش از فعالیت آموزشی و به‌منظور تشخیص و سنجش میزان تسلط یادگیرندگان بر دانش‌ها و مهارت‌ها به اجرا درمی‌آید. در آموزش انشا به‌خصوص در آموزش پاره‌مهارت‌های نگارشی می‌توان پیش از درس جدید از این نوع استفاده کرد؛ مثلاً اگر در جلسه قبل بندنویسی آموزش داده شده، قبل از شروع برنامه جدید می‌توان یک فعالیت چند

استعاره، تشبیه، کنایه و مجاز نیز کلام را از یکدستی بیرون می‌آورد. خلاصه آن‌که گیرایی و تنوع و بهره‌گیری از عوامل تنوع‌بخش حکم چاشنی و نمک نوشته را دارد که لذت و رغبت می‌آورد و خستگی و آزرده‌گی می‌زداید. همچنان‌که از دانش‌آموز انتظار داریم متنوع بنویسد، باید خود نیز در کار اجرا و ارزشیابی، تنوع روش داشته باشیم. ارزشیابی کسل‌کننده کلاس‌های سنتی جز آنکه کلاس را به رکود می‌کشاند، موجب سرخوردگی دانش‌آموز و گریز او از این درس هم می‌شود.

۳. منطق و استدلال: تأثیرگذاری هر نوشته به عواملی چند بستگی دارد. قدرت استدلال و میزان اقناع و ارضای خواننده یکی از آنهاست. پس از خواندن نوشته نباید هیچ‌گونه ابهام و سؤال برای ما پیش آید. نوشتن با دلیل و منطق باعث می‌شود که سؤالی در ذهن خواننده باقی نماند، حتی‌الامکان باید به سؤالات مقدر نیز پاسخ گوئیم. در نوشتن باید از استدلال و شیوه‌های آن به‌خوبی بهره بگیریم؛ زیرا ارائه دلیل با بهره‌گیری از براهین عقلی و نقلی، مثال‌های روشنگر، پرهیز از مبالغه و سفسطه، نوشته را نزد خواننده مقبول و برای او مفهوم می‌گرداند. سخن منطقی، زایدۀ فکر منطقی است و تفکر منطقی، خود حاصل دانش، تجربه و پژوهش است. اگر نوشته‌ای فاقد برخی ویژگی‌های صوری و زیبایی‌شناسی باشد، تنها قدرت استدلال و منطق نوشته می‌تواند آن را مؤثر سازد. همواره دلربایی و شورانگیزی نوشته، حاصل زبان و بیان نیست، بلکه گاه نیز عوامل درونی نوشته از جمله استدلال و منطق می‌تواند کارآ و مؤثر باشد. به قول دکارت «هرکس از قوه استدلال بهره‌مندتر باشد مدعای خود را بهتر در اذهان جای می‌دهد، هرچند به زبانی روستایی سخن گوید و علم بلاغت نیاموخته باشد». وقتی نوشته‌ای با اصول و مبانی منطق خلق شود، برای ارزیابی آن هم باید با دلایل قوی و محکم اقدام کرد. این دلایل چنان باید استوار باشد که دانش‌آموز آنها را بپذیرد و در نوشته‌هایش بازتاباند. نمره‌هایی که از راه درست و با دلایل منطقی به انشا داده می‌شود، تأثیر خود را در کوتاه و درازمدت بر روند اصلاح نوشته‌های دانش‌آموز برجای می‌گذارد.

۴. سادگی و وضوح: اگر گرایش به تکلف و پیچیده‌نویسی روزگاری نزد گروهی هنر به‌شمار می‌رفت، باز در نزد گروهی هنرشناس و هنرمند واقعی در همان عصر فضل و کمال به حساب می‌آمد و امروزه یک نیاز. اگر نویسنده‌ای از دل اجتماعی ظهور کرده است تا به نیازهای عاطفی، ادبی، اجتماعی، سیاسی پاسخ گوید، پس باید به زبان آنان‌که ساده و صاف و شفاف است، سخن گوید. اگر طالب آنیم که سخن ما را بخوانند و بفهمند و به کار گیرند، چاره‌ای جز ساده نوشتن و پرهیز از قلمبه‌نویسی و ابهام و تکلف نداریم. امروزه نیز روند مطالعات مردمی نشان داده است؛ آن دسته از نوشته‌هایی خواننده می‌شوند که ساده، روان و قابل فهم باشند. نوشته‌ای ساده است که در همان خواندن اول فهمیده شود و نیازی به پیوست، توضیح، تشریح، مراجعه به لغت‌نامه، حدس و گمان و پرس‌وجو نداشته باشد. دشوارنویسی ممکن است حاصل عدم زبان آگاهی و نارسایی در نگارش یا نداشتن انسجام فکری باشد، هرچه باشد قابل درمان است. اگر سادگی جزو ذاتی نوشته است ارزشیابی آن هم باید ساده و نه ساده‌انگارانه باشد.

۵. خلاقیت و نوآوری: خلاقیت عبارت است از کاری که دیگران نکرده‌اند و راهی که دیگران نیمووده‌اند. خلاقیت، ارتباط اموری است که قبلاً با یکدیگر ارتباطی نداشته‌اند. با تعریف یادشده درمی‌یابیم؛ تقلید و تصنع، نقطه مقابل خلاقیت و نوآوری است. نوآوری هم به ساختار کلی نوشته مربوط می‌شود؛ مثل: شروع خلاقانه، ادامه مبتکرانه و پایان تأثیرگذار و نوآورانه و هم به محتوا، زبان نوشته، کاربرد واژگان، آرایه‌ها، آوردن مضامین ابتکاری و نو که همگی مستلزم داشتن ذهنی خلاق است. نوآوری در نگارش، استادی و توانایی و مطالعه و مداومت و تمرین می‌خواهد. البته وقتی سخن از نوآوری و ابتکار به میان می‌آید، نوع درست و منطقی است، نه از نوع دروغین آن. با جابه‌جایی واژه‌ها و اندکی دستکاری در معانی

دقیقه‌ای طراحی کرد و از دانش‌آموز خواست یک بند کوتاه درباره موضوعی خاص بنویسد.

۲. ارزشیابی تشخیصی: در این ارزشیابی، علاوه بر تشخیص مشکلات یادگیری دانش‌آموزان، روش‌های رفع مشکلات را نشان می‌دهد و «زمانی به کار می‌رود که مدیر با مشکلات مکرر روبه‌رو می‌شود که با روش‌های معمول ارزشیابی قابل رفع شدن نیست و به دنبال کشف علت‌های زیربنایی مشکلاتی است که به کمک‌های اولیه پاسخ نمی‌دهند». (همان) در انشا مصداق آن دانش‌آموزی است که اساساً نمی‌داند چگونه شروع کند و همیشه در خط آغاز می‌ماند؛ در این صورت معلم با ارائه تمرین‌های بسیار ساده مثل این‌که دانش‌آموز گزارشی از کارهای روزانه را بنویسد، این مشکل را حل کند.

۳. ارزشیابی تکوینی: هدف این نوع ارزشیابی مشخص کردن مشکلات و آموزش به‌منظور رفع آن و بر عملکردهای کمکی یا بین راه مبتنی است. هدف از اجرای ارزشیابی تکوینی در برنامه‌ها یا مواد آموزشی، آگاه کردن تولیدکنندگان برنامه از نواقص برنامه و کمک به اصلاح آنهاست. در آموزش انشا یک مصداق آن گزارش‌نویسی یا مقاله‌نویسی است که برای آموزش مراحل آن لازم است معلم مرحله به مرحله شیوه‌های نگارش گزارش یا مقاله را آموزش داده، سپس همان مرحله را ارزیابی کند و مرحله بعد را آغاز کند.

۴. ارزشیابی تراکمی: ویژه عملکرد پایان دوره یا هدف‌های نهایی است. این ارزشیابی معلوم می‌کند که دانش‌آموز تا چه اندازه به هدف‌های اصلی دست یافته و پیشرفت کلی وی چه وضعیتی دارد. نوشتن انشای مستقل، نوعی ارزشیابی تراکمی محسوب می‌شود.

ملاک‌های ارزشیابی انشا

برای ارزشیابی درست نوشته‌های دانش‌آموزی، ملاک‌هایی باید مدنظر باشد که برخی به ویژگی‌های نوشته بازمی‌گردد و برخی دیگر توصیه‌هایی برای تصحیح است. این ویژگی‌ها با نظام ارزشیابی ارتباط مستقیم پیدا می‌کند:

۱. نظم و انسجام نوشته: هرچه نظم فکری بیشتر باشد به تبع آن نظم در نوشتن نیز ایجاد خواهد شد. زیبایی و هنر، حاصل نظم میان اجزای آن اثر هنری است. آنچه باعث زیبایی و تناسب می‌شود، پیوند طبیعی معانی و مطالب و تلفیق هنرمندانه موضوعات است. این نظم و تناسب جز آن‌که به نوشته سرعت می‌بخشد تا خلق شود و به نویسنده یاری می‌رساند تا بر زبان آید، باعث سرعت انتقال به خواننده نیز می‌شود. هرچه طرح یک نوشته منسجم‌تر و منظم‌تر باشد قدرت القای آن بیشتر خواهد بود. این نظم جز در طرح اصلی و مقدمه و میانه و پایان مطلب باید در سطر سطر مطالب و بندبند نوشته مراعات شود. اگر هر بند نتیجه بند بعدی و ادامه آن باشد، این پیوند منطقی رعایت خواهد شد. نوشته بی‌انسجام و بی‌انتظام هرچه هم که زیبا و فصیح و بلیغ نگاشته شده باشد، به چشم نمی‌آید. (ذوالفقاری، ۱۳۸۴: ۱۲) همان‌گونه که نظم اساس نوشته را تشکیل می‌دهد، تدریس و ارزشیابی هم باید سنجیده و دقیق باشد. این دقت در ارزشیابی باعث می‌شود دانش‌آموز نیز در کار نوشتن دقیق شود. بی‌مبالاتی دانش‌آموزان در نوشتن نتیجه بی‌توجهی و بی‌نظمی معلم در اجرا و ارزشیابی انشاست.

۲. تنوع و گیرایی: تنوع، تحرک و گیرایی از هر راه که میسر شود، نوشته را از یکنواختی بیرون می‌آورد. اقتضای کلام گاه ایجاب می‌کند که از شگردهای مختلف بهره بگیریم؛ چنان‌که در موسیقی نیز کوتاهی و بلندی، کندی و تند، زبری و بمی همگی موجب تنوع در شنیدن می‌گردد. بهره‌گیری از شعر، مثل، تمثیل، داستان، آیه، حدیث، لطیفه، جملات قصار و معروف، به نوشته تنوع می‌دهد. موضوعات اخلاقی، اجتماعی، فلسفی، انتقادی در کنار مباحث انتقادی و استدلالی اثربخش است. طنز و شوخ‌طبعی، خشکی و یکنواختی را از نوشته می‌زداید. بهره‌گیری از جمله‌های خبری، انشایی، استفهامی و طلبی البته در جای خود نیز مؤثر است. تنوع در کاربرد فعل، اسم، صفت و قیود همچنین استفاده مناسب از عناصر بلاغی چون

توصیه‌هایی برای تصحیح و ارزشیابی

انشای هر دانش‌آموز را با خود وی در طول سال مقایسه و ارزیابی کنیم تا روند پیشرفت او را بهتر دریابیم. با در نظر گرفتن تفاوت‌های بین فردی و درون فردی، نمی‌توان از همه دانش‌آموزان انتظار یکسانی داشت، لذا عمده‌ترین هدف این ارزشیابی، کشف، شناخت و پرورش استعدادها و رسیدن به حد تسلط دانش‌آموزان در طول تحصیل است.

۱. در این صورت باید برای هر یک از دانش‌آموزان پوشه کار داشته باشیم تا بتوانیم فرایند انشائونویسی وی را ثبت کنیم. در این روش معلم از دانش‌آموز می‌خواهد هنگام نوشتن موضوع انشا تمام مستندات و مراحل طی شده را به کلاس آورده، در اختیار معلم بگذارد.

۲. اگر ارزشیابی کمی است، نمره پایین ندهیم؛ زیرا نمره کم نه تنها موجب تنبیه نمی‌شود که فرد را دلسرد و سرخورده می‌کند. از ابزارهای تشویقی استفاده کنیم و دانش‌آموز را به جبران کم‌کاری به مطالعه دعوت کنیم و فرصت تغییر و اصلاح و بهبود نمره را به او بدهیم.

۳. در آموزش انشا می‌توان فعالیت‌های در حین نگارش دانش‌آموز را ارزشیابی کرد. به رفتار و فعالیت قابل مشاهده و اندازه‌گیری دانش‌آموز، ارزشیابی از عملکرد گفته می‌شود. معلم با این شیوه می‌تواند رفتار دانش‌آموز را در یک موقعیت کاملاً طبیعی مشاهده و ارزشیابی کند؛ برای مثال معلم هنگام تهیه روزنامه دیواری دانش‌آموز را در موقعیتی طبیعی قرار می‌دهد و از دور، کار وی را ارزیابی می‌کند.

۴. استفاده از وسایل کمک آموزشی امکان مناسبی برای ارزشیابی است. معلم از دانش‌آموزان می‌خواهد با کمک ابزارهای صوتی یا تصویری آنچه را می‌شنود یا می‌بیند به صورت خلاصه یادداشت کند تا ارزشیابی آسان شود، این روش مهارت گفتاری دانش‌آموزان را افزایش می‌دهد. مشاهده فیلم‌های ویدیویی میزان یادگیری دانش‌آموزان را افزایش می‌دهد، نشان دادن فیلم و دادن موضوعاتی از قبیل خلاصه کردن آن یا دنباله‌نویسی فیلم و یا نقد و تحلیل آن و ده‌ها فعالیت دیگر علاوه بر جذابیت و تنوع، قابلیت ارزشیابی برای معلم از کار دانش‌آموز را افزایش می‌دهد.

۵. با نگاهی به انواع و اهداف ارزشیابی درس انشا می‌توان برنامه‌ریزی بهتری برای ارائه درس انشا پیشنهاد داد. در نظر داشته باشیم: ارزشیابی درست انشا جزئی از آموزش مهارت‌های زبانی و شهروندی است. با توجه به پیچیدگی درس انشا و تجمیع مهارت‌های زیاد در آن، ارزشیابی، فرصتی برای تشخیص میزان یادگیری و شناخت توانایی و زمینه‌های علمی و نقاط ضعف شاگردان و بهبود و اصلاح فعالیت‌های آموزشی آنان است. ارزشیابی علمی انشا باعث ایجاد رغبت و کسب عادت صحیح آموزشی در دانش‌آموزان و ارزشیابی منطقی، باعث ایجاد انگیزه و رغبت به نوشتن می‌شود.

انواع شیوه‌های سستی ارزشیابی

۱. مقایسه انشای دانش‌آموزان با یکدیگر؛
۲. توجه به خوش‌نویسی و درست‌نویسی و تمیز نوشتن؛
۳. توجه به ادبیانه و هنرماندانه نوشتن؛
۴. اتکا به بخشنامه‌های اداری و آموزشی و باربندی انشا؛
۵. دادن یک موضوع انشائونویسی در منزل، خواندن پشت هم دانش‌آموز و نمره دادن معلم.

کلمات، نمی‌توان ادعای نوآوری داشت. نوآوری باید اصالت داشته باشد و تداوم یابد. ارزشیابی هم باید خلاقانه و مبتکرانه باشد تا کلاس را به وجد آورد و زمینه‌های آفرینش را تقویت کند. چه بسا بتوان روش‌های خلاق را از دانش‌آموزان هم گرفت و با کمک خود آنان کلاس را اداره کرد.

۶. **ایجاز و اختصار:** دنیای ما دنیای شتاب و سرعت است. در این عصر نوشته‌های مفصل و درازدامن را کسی نمی‌پسندد، در عوض کم‌گویی و گزیده‌گویی مرسوم است. امروزه دیگر حاشیه‌پردازی و درازنویسی مرسوم نیست. شرح و تفصیل‌های ملال‌آور اگر به قصد طنز نباشد، زائد و غیرلازم است. گذشتگان نیز همواره توصیه می‌کرده‌اند معانی زیاد را در کلمات مختصر بگنجانید؛ چنان‌که امیر کی‌کاووس در قابوس‌نامه شرط دبیری را بسیاری غرض و معانی اندک می‌داند. زدودن عوامل زائد نوشته از واژه آغاز می‌شود و تا جمله‌های بی‌نقش و تکیه‌کلام‌های غیرلازم ادامه می‌یابد. شاخ و برگ دادن زائد باعث سستی نوشته و دور شدن از اصل کلام و نافی اصل اقتصاد زبانی است. ایجاز و کوتاهی همواره یکی از صفات ممتاز نوشته بوده است. خلاصه آن‌که لفظ باید قالب معنی باشد، همچنان‌که اگر کفش برای پا و جامه برای تن، کوچک‌تر یا بزرگ‌تر از اندازه باشد، تن به رنج است، نابرابری لفظ و معنا نیز خواننده و نویسنده را به رنج می‌اندازد. این خصیصه، یعنی برابری لفظ و معنی را به مساوات تعبیر کرده‌اند. اگر در سخن لفظ مقصود را به‌خوبی ادا نکند عیب است و چنانچه لفظ بیشتر از معنی باشد ملالت‌آور و خسته‌کننده است. اگر مساوات حسن سخن سنجیده است ارزشیابی سنجیده و دقیق و البته موجز حکم مساوات را دارد. نه ارزشیابی‌های چند ثانیه‌ای و مروری و گذرا راه به جایی می‌برد و نه تفصیل دادن سنجش و ارزشیابی کلاسی که بهترین کار، رعایت حدوسط و تعادل در کار است.

۷. **رعایت قواعد درست‌نویسی:** رعایت قواعد درست‌نویسی هم از صفات و ویژگی‌های یک نوشته خوب است و هم از لوازم نویسندگی به‌شمار می‌رود. نوشته‌ای خوب خواننده و فهمیده می‌شود که به اسلوب، و طبق معیارهای زبان رسمی باشد. نحوه جمله‌بندی، بندنویسی و کاربرد جملات براساس قواعد نحوی و صرفی زبان معیار باشد. هرگونه تغییر و تبدیل در قواعد زبان به هر دلیل که باشد خطاست. عده‌ای از سر تفنن یا بر اثر ندانستن و ناآشنایی با روح زبان، نادرست می‌نویسند و همین علت، باعث دیرفهمی و برداشت‌های متفاوت می‌شود. در ارزشیابی، عامل اصلی سنجش همین خصیصه است، چه رسالت درس انشا درست‌نویسی است. پس باید در معیارهای ارزشیابی چنان به این موضوع پرداخت که هم قابل سنجش باشد هم توجه دانش‌آموز را جلب کند.

۸. **هماهنگی اندیشه، موضوع و محتوا:** نوشته‌ای به‌راحتی دریافت می‌شود که میان آغاز و انجام آن پیوستگی و هماهنگی باشد. نویسنده از همان آغاز با فضاسازی مناسب و آغازی مبتکرانه، طرح بحث کند و آن را به کمک انواع شیوه‌ها و روش‌های پرورش مطلب در کمال انسجام و پیوستگی به انجام رساند. به عبارتی تمام جریان بحث و محتوای مورد نظر و مفاهیم بر روی خطی پیوسته باشد. حاشیه‌پردازی و اطناب و مسائل فرعی و دادن شاخ و برگ اضافی نه تنها مانع ارائه اندیشه اصلی می‌شود، گاه موضوع اصلی را نیز به فراموشی می‌سپارد. خواننده، پس از مطالعه اثر باید یک کل واحد و منسجم را در نظر آورد، چنان‌که اجزاء، در آن کل واحد محو شوند. آن‌چه مهم است حفظ خط اصلی و محور و استوانه موضوع است. تمام عواملی را که در نوشته به کار می‌گیریم، باید در خدمت هدف اصلی باشد. اگر موضوعی فرعی را بی‌مورد گسترش و توسعه دهیم بیم آن می‌رود که موضوع اصلی تحت‌الشعاع قرار گیرد و به فراموشی سپرده شود. این عامل در تعیین ملاک‌های تصحیح و ارزشیابی تأثیر به‌سزایی دارد. باید با روش‌هایی ساده و گویا آنجا که دانش‌آموز از جاده انسجام به درمی‌رود، او را به راه آورد.

به همین ترتیب برای هریک از شیوه‌های اجرای کلاس می‌توان ارزشیابی را نیز همراه کرد. نکته مهم آن است که ارزشیابی همراه با اصلاح نوشته باشد تا فرایند یاددهی و یادگیری تداوم یابد.

۳. خودارزیابی

در این روش دانش‌آموز، خود نوشته‌اش را ارزیابی می‌کند. ممکن است در این داوری، دوستان و خانواده نیز کمک کنند.

نمره کسب شده	سؤالات ارزیابی	معیار ارزیابی
	۱. آیا از جمله‌های کوتاه استفاده کرده‌ام؟ ۲. آیا برای رفع ابهام از مثال، جمله‌ها را ساده نوشته‌ام؟ ۳. آیا نوشته‌ام ساده و روان است؟ ۴. آیا از شکسته‌نویسی و کاربرد کلمات عامیانه پرهیز کرده‌ام؟ ۵. آیا املا و رسم‌الخط نوشته‌ام درست است؟ ۶. آیا از نشانه‌ها به درستی استفاده کرده‌ام؟	۱. کاربرد درست زبان و علائم نشانه‌گذاری (۵ نمره)
	۱. آیا از اشعار و امثال و آیات و جملات بزرگان در نوشته استفاده کرده‌ام؟ ۲. آیا توصیف‌ها و تشبیهات بجا و مناسب است؟	۲. بهره‌گیری از عناصر زیبایی سخن و عناصر میان‌متنی (۲ نمره)
	۱. آیا از کلمات مناسب استفاده کرده‌ام؟ ۲. آیا در نوشته‌ام جملات کلیشه‌ای و کلمات تکراری و نامناسب دیده می‌شود؟	۳. به‌کارگیری واژگان مناسب و تعبیرها و ترکیب‌های خوش‌ساخت، جمله‌های نو (۲ نمره)
	۱. آیا موضوع را به‌خوبی توصیف و تحلیل کرده‌ام؟ ۲. آیا برای اثبات ادعا به‌خوبی استدلال کرده‌ام؟ ۳. آیا به‌خوبی توانسته‌ام احساسات و عقاید را مطرح کنم؟	۴. بهره‌گیری از شیوه‌های پرورش معانی (۲ نمره)
	۱. آیا نوشته خط خوردگی دارد؟ ۲. آیا نوشته، تمیز و خوانا و بدون خط خوردگی است؟	۵. پاکیزه‌نویسی (۲ نمره)
	۱. آیا به جزئیات موضوع پرداخته‌ام؟ ۲. آیا بندها به هم مربوط است؟	۶. ارتباط و انسجام بندها و رعایت نظم منطقی در پرورش موضوع (۲ نمره)
	۱. آیا نوشته‌ام آغاز و پایان خوبی دارد؟ ۲. آیا میان بندها و مباحث، نظم منطقی برقرار است؟ ۳. آیا جمله‌ها با هم ارتباط دارند؟	۷. ساختار مناسب (۲ نمره)
	۱. آیا نوشته‌ام حرف تازه‌ای دارد؟ ۲. آیا توانسته‌ام به موضوع از زاویه تازه و خوبی نگاه کنم؟	۸. نوآوری (۲ نمره)
		۹. جمع ۲۰

۴. ارزشیابی کیفی (ارائه رهنمود، حاشیه‌نویسی به‌جای نمره و ...):

در این روش معلم انشاها را در کلاس یا منزل تصحیح و نکاتی را برای اصلاح هریک در حاشیه انشا می‌نویسد. اگر این تصحیح در کلاس و با حضور دانش‌آموزان انجام شود، جنبه آموزشی بسیار خوبی دارد. در این صورت باید حتماً نکات مثبت را یادآور شد. ایرادها آنقدر هم نباشد که دانش‌آموز را مأیوس کند. در هر انشا چند نکته گفته شود، در طول کلاس و سال می‌تواند نوشتن دانش‌آموز را اصلاح کند. این نکات می‌تواند هم به مسائل فنی و املا و رسم‌الخط و نشانه‌گذاری مربوط باشد، هم به مسائل زبانی و نگارشی و درست‌نویسی و محتوایی.

با نگاهی منصفانه و نقادانه به روش‌های سنتی درمی‌یابیم ویژگی مشترک همه روش‌ها نداشتن ضابطه برای نمره؛ در نظر گرفتن مسائل املائی و دستوری؛ بی‌توجهی به اهداف نگارش؛ در نظر داشتن ملاک‌های کلیشه‌ای و در نظر گرفتن معیارهای صوری به‌جای محتواست.

انواع ارزشیابی انشا

۱. ارزشیابی کمی براساس بازبینی (چک لیست):

۲. ارزشیابی فرایندی براساس الگوها؛

۳. خودارزیابی؛

۴. ارزشیابی کیفی (ارائه رهنمود، حاشیه‌نویسی به‌جای نمره و ...):

۵. ارزشیابی گروهی.

۱. ارزشیابی کمی براساس بازبینی (چک لیست)

بازبینی (چک لیست) ارزیابی انشا

نام و نام خانوادگی: ..... موضوع:

ردیف	معیار ارزیابی	امتیاز	نمره کسب شده
۱.	کاربرد درست زبان (جمله‌بندی درست، کوتاه‌نویسی، ابهام نداشتن جمله‌ها و املائی درست)	۳	
۲.	کاربرد نکات فنی (بندنویسی، نشانه‌گذاری، رسم‌الخط یکسان و معیار)	۲	
۳.	بهره‌گیری از عناصر زیبایی سخن و عناصر میان‌متنی (ضرب‌المثل، اشعار مناسب، داستان، آیه و حدیث، نکته، کلمات قصار، و...)	۲	
۴.	به‌کارگیری واژگان مناسب و تعبیرها و ترکیب‌های خوش‌ساخت، جمله‌های نو	۲	
۵.	بهره‌گیری از شیوه‌های پرورش معانی (تخیل، توصیف، تعریف و...)	۲	
۶.	پاکیزه‌نویسی (خط خوش و خوانانویسی، نظم)	۲	
۷.	ارتباط و انسجام بندها و جمله‌ها و حفظ پیوند با موضوع و رعایت نظم منطقی و پرورش موضوع	۲	
۸.	سادگی و روانی نثر، یویایی و نشاط	۱	
۹.	ساختار مناسب (شروع و پایان، نظم منطقی مباحث)	۲	
۱۰.	امتیاز ویژه	۲	
۱۱.	جمع	۲۰	

۲. ارزشیابی فرایندی و براساس الگوهای تدریس

شامل ارزشیابی براساس مراحل نگارش انشا در کلاس و عملکرد هر دانش‌آموز طی هر مرحله مثلاً براساس الگوی بدیعه‌پردازی (نوآفرینی) که شش مرحله دارد:

گام‌ها	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های دانش‌آموزان	امتیاز	نمره کسب شده
توصیف شرایط موجود	نصب تصویر مادر بر روی تخته سیاه سؤال: این تصویر شما را به یاد چه چیزهایی می‌اندازد؟	فداکار دلسوز مهربان خانه تولد	۲	
قیاس مستقیم	در ذهن خود به مادر مانند یک شیشه نگاه کنید و چند کلمه بنویسید عجیب‌ترین موارد را انتخاب کنید.	روشن تیز شکستی شفاف شفاف، زیرا قلب مادر مانند شیشه شفاف است	۲	
قیاس شخصی	خود را به‌جای یک شیشه شفاف بگذارند و احساسات خویش را بیان کنند.	تمیزی آن زود دیده می‌شود. از پشت آن همه چیز پیداست. کثیفی بر روی آن زود دیده می‌شود.	۳	
تعارض فشرده	از بین نمونه‌هایی که بیان کردید؛ آنهایی را که مخالف یکدیگر هستند؛ انتخاب کنید.	کثیفی / تمیزی	۳	
قیاس مجدد مستقیم	رابطه تمیزی و کثیفی به مادر چیست	قلب مادر پاک و تمیز است. در قلب مادر بدی و کثیفی وجود ندارد.	۳	
نگارش مستقل	احساس خود را به مادر در یک جمله بیان کنید	مادر دوستت دارم. مادر مهربان و دلسوز است. مادر زحمتکش است. ما باید به مادر خود احترام بگذاریم.	۷	
جمع			۲۰	

۵. ارزشیابی گروهی

این نوع ارزشیابی به شیوه همیاری و با کمک گروه و با چند روش و با معیارهای مشخص اجرا می‌شود. می‌توان موضوعاتی را به صورت گروهی به دانش‌آموزان داد تا با رعایت چهارچوب‌های معین آن را به پایان برسانند. در فرایند کارگروهی معلم بر کار گروه و افراد نظارت دارد و از کار آنها ارزشیابی می‌کند. مصداق آن تهیه روزنامه دیواری است که هر دانش‌آموز در هر گروه مسئول تهیه بخشی از روزنامه می‌شود تا در نهایت سرپرست گروه مطالب را تنظیم کند. گاه ممکن است ارزشیابی نوشته‌های هر گروه در گروه‌های دیگر انجام شود. یا هر بار یک گروه قضاوت درباره انشای خوانده شده را برعهده بگیرد؛ در این صورت معلم معیارهایی را در اختیار هر گروه قرار می‌دهد تا انشاها با معیار معین و مساوی ارزشیابی شوند. «امتیاز مهم این روش آن است که یادگیرندگان ارزشیابی از خود را می‌آموزند که بر علاقه و انگیزش آنها تأثیر مثبت دارد.» (سیف، ۱۳۸۶: ۹۷)

منابع

- بلوم، بنیامین، (۱۳۴۶)، اصول طبقه‌بندی هدف‌های تربیتی، ترجمه مسعود رضوی، تهران، دانشسرای عالی.
- سیف، علی‌اکبر، (۱۳۸۶)، روش‌های اندازه‌گیری و ارزشیابی آموزشی، تهران، دوران.
- سیف، علی‌اکبر، (۱۳۶۴) اندازه‌گیری و ارزشیابی پیشرفت تحصیلی، تهران، آگاه.
- شعبانی، حسن، (۱۳۸۱) مهارت‌های آموزشی و پرورشی؛ روش‌ها و فنون تدریس، تهران، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت).
- ذوالفقاری، حسن، (۱۳۸۹) کتاب کار انشا و نگارش، جلد سوم، تهران، اساطیر.
- کیامنش، علیرضا (۱۳۷۴) روش‌های ارزشیابی آموزشی، تهران، پیام نور.
- هومن، حیدرعلی (۱۳۷۴) اندازه‌گیری‌های روانی و تربیتی، تهران، پارسا.

همایش ادبیات عامه

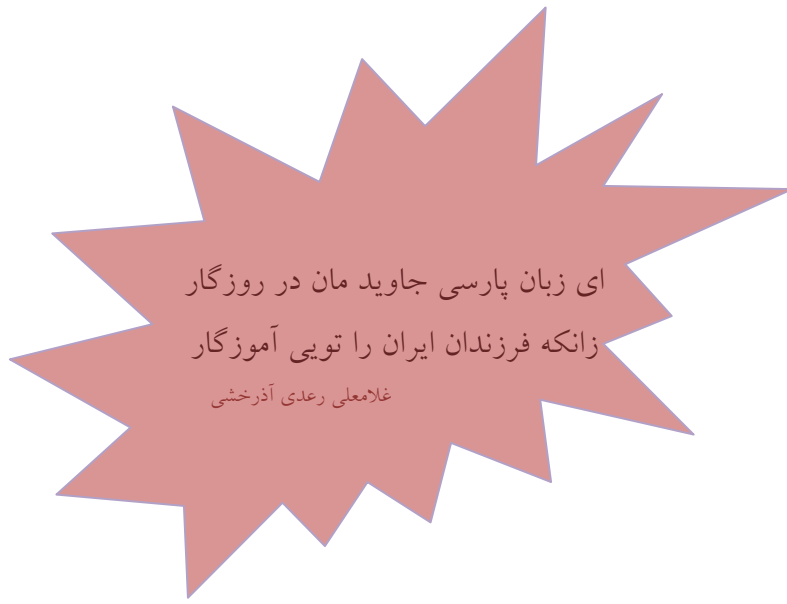
ادبیات عامه بخشی از فرهنگ و میراث ادبی است که با باورها و بنیادهای فکری هر قوم ارتباط دارد و شامل عقاید، آیین‌ها، اسطوره‌ها، افسانه‌های محلی، مثل‌ها و مثل‌ها، اشعار مناسبی، لالایی‌ها، ترانه‌ها، تصنیف‌ها، معما، چیستان، لطایف و... می‌شود که در حکم منابع اصلی فرهنگ مردم به‌شمار می‌آیند. لزوم توجه به این شاخه از ادبیات و مباحث نظری آن به صورت جدی، یکی از نیازهای اساسی در حوزه ادبیات فارسی است که می‌تواند مورد توجه پژوهش‌های فرهنگی - ادبی واقع شود و به تبع آن، در آفرینش ادبیات خلاق امروز تأثیرگذار باشد. گروه ادبیات فارسی دانشگاه ولیعصر (عج) رفسنجان با تشخیص این ضرورت و به امید توجه شایسته به دیرینگی و غنای ادبیات عامه مردم در ایران، «نخستین همایش ملی نگاهی نو به ادبیات عامه» را برگزار می‌کند و امیدوار است این اقدام گامی در جهت بومی‌سازی پژوهش‌های ادبی باشد.

- پیدایش ادبیات عامه و نقش آن در تکوین انواع ادبی؛
- تاریخچه پژوهش در ادبیات عامه؛
- روش‌شناسی تحقیق و مطالعه در ادبیات عامه؛
- معرفی و نقد شیوه‌های پژوهشگران ایرانی و خارجی در حوزه ادبیات عامه؛
- مباحث نظری درباره ادبیات عامه (تعریف، ویژگی‌ها، چهارچوب‌ها، عناصر، گونه‌ها و...)
- نسبت و تعامل ادبیات رسمی و ادبیات عامه؛
- ادبیات داستانی عامه (گونه‌ها، ریخت‌شناسی، معرفی قصه‌ها، بن‌مایه‌ها و...)
- شعر عامه و بومی‌سروده‌ها؛
- بررسی زیبایی‌شناختی ادبیات عامه؛
- ادبیات عامه و هستی‌شناسی؛
- ادبیات عامه و نقش آن در وحدت ملی؛
- ادبیات عامه و اسطوره؛
- آیین‌های نمایشی عامه؛
- رابطه و نسبت هنرهای عامه با ادبیات عامه؛
- مطالعات تطبیقی در ادبیات عامه؛
- مخاطب‌شناسی و ادبیات عامه؛
- ادبیات عامه و ادبیات کودک و نوجوان؛
- ادبیات عامه و جامعه‌شناسی؛
- ادبیات عامه و روان‌شناسی؛
- ادبیات عامه و رسانه؛
- ادبیات عامه و پویانمایی؛
- و هر گونه پژوهش و بررسی انتقادی در حوزه ادبیات و فرهنگ عامه.

نشانی دسترسی به اطلاعات همایش:

<http://cnf.vru.ac.ir/adabiat/default.aspx>

استفاده چهار هزار واژه معمول بود و مابقی باید تغییر می کردند. گزارش این تعداد کتاب به گروه تألیف و برنامه ریزی کتب درسی ارائه شد، اما هنوز اعمال نشده است.

واژه های فارسی منتظر اجازه آموزش و پرورش

با وجود اینکه حدود سه سال پیش گزارش فرهنگستان زبان و ادب فارسی به وزارت آموزش و پرورش ارائه شده، اما هنوز پاسخی مبنی بر اعمال این واژگان از سوی این وزارتخانه ارائه نشده است.

حسن ذوالفقاری، مدیر گروه آموزش زبان و ادبیات فارسی فرهنگستان زبان و ادب فارسی، در همین رابطه ضمن انتقاد از این رویه می گوید: به نظر می رسد که مؤلفان کتب درسی توجه زیادی به این موضوع ندارند. به هر حال این واژگان باید از درون متن کتاب های درسی برداشته شود و معادلات تدوین شده، جایگزین شود. یکی از راه های مؤثر در جا انداختن واژگان فارسی، استفاده آن در کتب درسی است که اتفاقاً از شمارگان بالایی هم برخوردار هستند. وزارت آموزش و پرورش هم برای خود در این باره دلایلی دارد که از جمله آن می توان به نرسیدن زمان تجدید چاپ آثار، اشاره کرد.

وی ادامه می دهد: ما آموزش زبان فارسی را از اولین منابع درسی در ابتدایی شروع می کنیم. این رویه تا پایان دوره تحصیلی در متوسطه و پس از آن در دوره آموزشی در دانشگاه و تحصیلات تکمیلی ادامه می یابد، اما تجربه سال های پیشین نشان داده که این رویه آموزش با ضعف هایی مواجه بوده است؛ چراکه دانش آموزان پس از اتمام دوره تحصیلی متوسطه به آن سطح مورد قبول خود نرسیده اند.

ذوالفقاری با اشاره به ضعف های موجود در آموزش زبان فارسی میان دانش آموزان و حتی دانشجویان در سطوح مختلف می گوید: بررسی آزمون های کنکور در سال های اخیر و بررسی میزان عملکرد دانش آموزان در پاسخ دهی به سؤالات ادبیات و زبان فارسی نشان داده است که نتوانسته اند به حد نصاب و جوابی متناسب با میزان آموزش های داده شده، برسند. این نشان می دهد که بخشی از آموزش های ما کاربردی نبوده و علاوه بر این، درک روشنی از آموزش زبان فارسی برای کودکان و نوجوانان ما وجود ندارد. نحو و ساختار جملات، رسم الخط و حتی برابرها در کتب درسی مشکلات جدی ای دارند که باید رفع شوند. بسیاری از والدین و به تبع آنها دانش آموزان گمان می کنند که زبان فارسی یادگرفتنی نیست. چون زبان مادری آنهاست احتیاجی به آموزش ندارند و باید تلاش خود را بیشتر در زمینه فراگیری زبان های خارجی اعم از انگلیسی و گاه فرانسه صرف کنند.

برخی در این میان نوک پیکان را به سمت خود فرهنگستان زبان می گیرند و دلیل مأنوس نبودن کودکان و نوجوانان و حتی بزرگسالان با واژه های مصوب زبان فارسی را ضعف در انتخاب واژگان می دانند. از نظر برخی از مردم و حتی تعدادی از کارشناسان زبان و ادب فارسی، فرهنگستان زبان نتوانسته در بسیاری از موارد واژگانی را مصوب کند که کاربردی باشند. پرویزی در گفت و گو با تسنیم، به این ایراد وارده نیز پاسخ داد. به اعتقاد معاون گروه واژه گزینی فرهنگستان زبان و ادب فارسی، بسیاری از واژگانی که از سوی برخی از کارشناسان مطرح و از سوی تعدادی از رسانه ها نیز اعلام شده، مصوب فرهنگستان زبان و ادب فارسی نیستند. افراد فعال در فرهنگستان بنا بر تخصصی که دارند، به انتخاب واژه در رشته های مختلف علوم می پردازند. بسیاری از این واژگان برای علوم خاصی ارائه شده اند که برای غیر اهالی آن فن، نامأنوس است.

با وجود این دقت نظر فرهنگستان زبان و ادب فارسی، وزارت آموزش و پرورش هنوز پاسخی مبنی بر اعمال گزارشی که سه سال پیش ارائه شده، نداده است.

نشانی دسترسی به اصل مطلب: خبرگزاری تسنیم

<http://mobile.tasnimnews.com>

۴۰۰۰ واژه بیگانه در کتاب های درسی

در حالی که حدود سه سال از گزارش فرهنگستان زبان و ادب فارسی نسبت به حضور چهار هزار واژه بیگانه در کتاب های درسی مدارس می گذرد، وزارت آموزش و پرورش هنوز پاسخی مبنی بر تغییر این واژگان و اعمال گزارش فرهنگستان ارائه نکرده است.

این روزها انگلیسی دانی فخر است، فرقی نمی کند که در چه سنی باشی و یا در چه جایی کار می کنی، همین که چند کلمه بیشتر از دیگران انگلیسی بدانی، خودش فضل محسوب می شود. به همین خاطر هم تعداد آموزشگاه ها در هر استان کشور با رشد روزافزونی بوده است. انگلیسی دانی و یادگیری این زبان در چند سال اخیر رشد بیشتری نسبت به سال های گذشته دارد که این امر تا حدودی به نیاز روزگار کنونی برای ارتباط هرچه بیشتر با مردم در دیگر مرزها از طرق مختلف باز می گردد.

ورود واژگان بیگانه در دل زبان مادری، خود پیامدهای مختلفی دارد. علاوه بر تغییر هویت زبان، تحول ذائقه های فرهنگی و هویت ملی نیز از دیگر پیامدهای ورود هر زبان بیگانه ای به زبان مادری است. از این جهت بسیاری از کشورهای دنیا با وقوف بر این امر تلاش دارند تا آنجا که از دست دولتمردان برمی آید، از مرزهای زبان ملی شان محافظت کنند. در این میان گاه برخی از ملت ها مانند ژرمن ها موفق می شوند که این امر را به عنوان نوعی ارزش ملی در میان مردمشان جا بیندازند و برخی دیگر نیز در حد مقابله با ورود واژگان بیگانه برمی آیند.

در ایران سال هاست که فرهنگستان زبان و ادب فارسی با عنایت به این ضرورت اقدام به فعالیت کرده و با استفاده از اساتید مجرب و خبرگان این حوزه، در صدد برآمده تا برابرهاهای دقیق و قابل استفاده ای برای هریک از واژگان بیگانه که استعمال آن هنوز جا نیفتاده است، فراهم آورد. اگر از میزان رضایت و سیلان این واژگان در افواه بگذریم، فرهنگستان زبان و ادب فارسی را می توان به عنوان اولین پایگاه برای حفظ زبانی به شمار آورد که پیشینیان برای حفظ آن سال ها و سده ها خون دل ها خورده اند.

۸ هزار واژه بیگانه در ۲۰۷ کتاب درسی

فرهنگستان زبان و ادب فارسی در سال های اخیر اقدام به فعالیتی ریشه ای و عمیق در جهت حفظ زبان مادری با استانداردهای علمی کرد. این مرکز با بررسی کتاب های درسی در مقاطع مختلف تحصیلی اقدام به احصا و استخراج واژگان بیگانه کرده و برای هر یک از آنها برابرهاهایی را به وزارت آموزش و پرورش ارائه داد. نسرین پرویزی، معاون گروه واژه گزینی فرهنگستان زبان و ادب فارسی، با اشاره به چگونگی این نهضت علمی و چرایی پرداختن به این حوزه از سوی این مرکز می گوید: دوره های آموزشی در مدارس، آموزشی ریشه ای است که از آن می توان به نحو احسن استفاده کرد. وقتی به دانش آموزان در تمامی مقاطع آموزشی داده شود، این در ذهن هر یک از آنها حک می شود و می توان انتظار داشت که دانش آموزان در سنین بزرگسالی نیز با توجه به آموزشی که در مقطع کودکی و نوجوانی به آنها داده شده است، عمل کنند. از این رو فرهنگستان زبان و ادب فارسی با همکاری وزارت آموزش و پرورش در صدد برآمد تا آموزش زبان فارسی را به صورت ریشه ای از سنین کودکی آغاز کند.

وی ادامه می دهد: از سال ۷۵، زمانی که گروه واژه گزینی فرهنگستان زبان و ادب فارسی راه اندازی شد، طرحی با عنوان «بررسی واژگان و رسم الخط منابع درسی» آغاز شد. در این طرح تعدادی از منابع و کتاب های درسی در سطوح مختلف مورد بررسی قرار گرفته، واژگان بیگانه آن احصا شد. در فاز نخست این طرح که سال ۷۵ انجام شد، تعدادی از واژگان احصا و برابرهاهای آنها به وزارت آموزش و پرورش اعلام شد تا این وزارتخانه نسبت به تصحیح و تغییر واژگان بیگانه با واژگان زبان فارسی اقدام کند. این امر در فاز نخست انجام شد. در فاز دوم این طرح، تعداد ۲۰۷ کتاب درسی مورد بررسی قرار گرفت. در این تعداد کتاب، بیش از ۳۰ هزار واژه استخراج شد که از این تعداد، هشت هزار واژه، بیگانه بودند. از این میزان

لازم بود پیش از تألیف، نقشه راه و راهنمای تدوین با توجه به برنامه درسی و مطابق اهداف برنامه، تنظیم شود. نداشتن محتوای مناسب و چارچوب نظری و علمی برای تدریس و فقدان معیاری دقیق برای ارزشیابی در گذشته باعث شد این درس، هم از سوی معلمان و هم مدیران طرد و رد شود. اکنون نیز اگر شتابزده و بدون در نظر گرفتن تمامی جوانب، به تولید کتاب انشا پردازیم، نه تنها مقبولیت عام نخواهد یافت، ضربه و آسیبی جدی برای آینده آن در پی خواهد داشت.

نکته مهم در تألیف دو کتاب آن است که براساس معیارهای برنامه درسی تدوین نشده است؛ یعنی نه تنها کتابها، دو سال اجرای آزمایشی را پشت سر گذاشته‌اند و یکبار به جریان آموزش وارد شده‌اند که دو کتاب طی یک سال و برای دو پایه هم‌زمان وارد چرخه آموزش شده‌اند که معلوم نیست چه توجیه علمی یا آموزشی دارد.

بخش دوم: تحلیل و بررسی جزئی دو کتاب

اکنون ساختار و محتوای کتاب‌های هفتم و هشتم را در جدول‌های زیر بررسی می‌کنیم.

گزارش نقد و بررسی کتاب‌های آموزش مهارت‌های نوشتاری

(پایه هفتم و هشتم)

مریم دانشگر

اشاره

کارگروه متوسطه آموزش زبان و ادبیات فارسی برای بررسی کتاب تازه تألیف هفتم و هشتم طی دو جلسه در تاریخ ۹۳/۳/۱۹ و ۹۳/۳/۲۱ در فرهنگستان زبان و ادب فارسی و با حضور آقایان: دکتر حسن ذوالفقاری، علیرضا چنگیزی، جعفر ربانی، محمد حسینی نژاد و خانم‌ها: زیبا اشراقی، مرضیه مدنی رزاقی، رودابه کمالی و دکتر مریم دانشگر برگزار شد. اعضا، نظر خود را در دو شکل شفاهی و مکتوب ارائه دادند که گزارش زیر جمع‌بندی، تنظیم و تحلیل آن است:

بخش اول: نکات کلی دو کتاب

تولید دو کتاب حاضر گام مثبت و مؤثری در تقویت مهارت‌های نگارشی محسوب می‌شود. این دو کتاب می‌تواند به شرط اجرای خوب، آموزش معلمان و رفع نواقص و کاستی‌هایی که اشاره می‌شود تأثیر مناسبی در ایجاد و تثبیت مهارت‌های نگارشی دانش‌آموزان داشته باشد. امید که آرزوی دیرینه معلمان ادبیات نیز برای بازگرداندن ساعت انشا با این کتاب محقق شود. بدیهی است هر کار تازه‌ای کاستی‌هایی دارد که می‌توان با فکر جمعی و نظر متخصصان آن را رفع کرد. استفاده از خرد جمعی و نظر دبیران انشا و نگارش، مشاوره مستمر و عملی با نویسندگان کودک و نوجوان و نیز نگاه به برنامه آموزش انشا در سایر کشورها می‌توانست برخی از کاستی‌های کتاب را جبران کند.

مهم‌ترین پیشنهاد کارگروه آن است که با توجه به جنبه‌های انشایی و توضیحی درس‌های کتاب که ممکن است اصل نگارش را تحت الشعاع قرار دهد و عملاً نوشتن در کلاس اتفاق نیفتد، بهتر است این دو کتاب با افزوده‌هایی به عنوان «راهنمای معلم» منتشر شود و این ساعت الزاماً کتابی نداشته باشد. لازم است با بازبینی نقاط ضعف این درس در گذشته،

تمهیدات لازم برای اجرای دقیق و تدوین شیوه تدریس و ارزیابی آن طرح‌ریزی شود، اما قبل از آن باید توجه کنیم کتاب انشا کاملاً مهارت‌محور است و گنجاندن نکته‌های حفظی و دانشی ممکن است آموزش آن را در مدارس به‌سوی شیوه‌های کنکوری، آموزش‌های دانش‌محور و سؤالات چندگزینه‌ای سوق دهد. همچنین اجرای آن با برنامه‌ای ضعیف و محدود، سبب خواهد شد که در تنگنای زمان و فشار درس‌های فارسی و املا، به نفع آنها عقب‌نشینی کند و این بار نه تنها معلم علوم و ریاضی و ... که معلم ادبیات نیز حق انشا را تضییع خواهد کرد.

جدول ۱. جدول وسعت و توالی محتوای کتاب آموزش مهارت‌های نوشتاری پایه هفتم

اجزای پیش و پس از متن	محتویات درس‌های کتاب						
	موضوع پیشنهادی برای نگارش انشا	نمونه متن‌های موجود در کتاب ^۱		عنوان درس و زیرعنوانها			درس‌ها
		ترجمه	فارسی	عنوان فرعی ۱	عنوان فرعی ۲	عنوان فرعی ۳	
				عنوان اصلی	فعالیت‌های نگارشی	انواع نوشتن	
۱. فهرست؛ ۲. مقدمه شامل: الف. سخنی با دانش‌آموزان عزیز، ب. سخنی با خوانندگان این کتاب. ۳. ستایش؛ ۴. نیایش؛ ۵. کتابنامه.	-	-	۱. دل، آشیانه محبت (بدون ارجاع) ۲. زبان‌های ما (بدون ارجاع)	تمرین ۱. مرتبط با آموزش‌های درس؛	کاربرد تنوین برای واژه‌های غیرعربی	تصویرنویسی	اول
	۱. خانه، محل آرامش ۲. دنیای فناوری ۳. پاییز	-	۱. مدرسه سال (بدون ارجاع) ۲. شگفتی دنیای جانوران (بدون ارجاع)	تمرین ۲. نوشتن انشا باتوجه‌به آموزش‌های درس؛	استفاده از چند کلمه پرسشی در یک جمله	تصویرنویسی	دوم
	۱. شهر ما ۲. مدرسه ما ۳. آسمان شب	-	۱. بامداد روستا (بدون ارجاع) ۲. نوروز یعنی... (بدون ارجاع)	کوچک‌تر کردن موضوع	یکسانی صفت مذکر و مؤنث در فارسی	تصویرنویسی	سوم
	۱. زیان‌های بی‌سوادی	۲. پدر و مادرها... (با ارجاع)	۱. سخن گفتن... (با ارجاع)	تمرین ۳. نقد یا مقایسه و ارزیابی یکی از انشاهای کلاس باتوجه‌به معیارهای ارزیابی ارائه‌شده در تمرین.	استفاده از نشانه‌یت در کلمات فارسی	تصویرنویسی	چهارم
	۱. تیم والیبال کلاس ما ۲. صدای زنگ آخر	-	۱. بهار فصل... (بدون ارجاع) ۲. خواندن داستان... (بدون ارجاع) ۳. مژه بازی... (بدون ارجاع) ۴. کتاب‌ها... (با ارجاع)	جمله موضوع	تأکیدهای نابه‌جا در جمله	تصویرنویسی	پنجم
	۱. دوران کودکی ۲. عکس یادگاری ۳. مادر بزرگ	-	۱. بهار... (بدون ارجاع) ۲. من فکر می‌کنم... (بدون ارجاع) ۳. درباره پدر و مادر (بدون ارجاع) ۴. پس کتاب... (بدون ارجاع) ۵. واژه ترافیک... (بدون ارجاع) ۶. ما به زمین... (بدون ارجاع)	بند مقدمه، بند نتیجه	استفاده از نشانه‌جمع عربی در فارسی	تصویرنویسی	ششم
	۱. زندگی‌نامه نویسی	-	۱. درحالی‌که کنار پنجره... (با ارجاع) ۲. سردار حاج حسین بصیر... (بدون ارجاع) ۳. سهراب سپهری از... (بدون ارجاع) ۴. فردی با سپهری... (با ارجاع) ۵. روزی در فصل بهاران... (با ارجاع)	راهی برای نظم دادن به ذهن و نوشته	حذف بدون قرینه فعل	حکایت‌نگاری	هفتم
	۱. فداکاری ۲. هرکه بامش بیش ۳. برفش بیشتر	-	۱. راستی و راستگویی... (بدون ارجاع) ۲. شجاعت این است... (بدون ارجاع) ۳. ضرب‌المثل یک دست صدا ندارد (بدون ارجاع)	روشی برای نوشتن درباره موضوع‌های ذهنی	کاربرد نادرست تکیه‌کلام‌ها	مثل‌نویسی	هشتم

^۱ در مواردی که متن‌های کتاب بدون عنوان است، از کلمات آغازین متن برای نام‌گذاری استفاده کرده‌ایم.

جدول ۲. جدول وسعت و توالی محتوای کتاب آموزش مهارت‌های نوشتاری پایه هشتم

محتویات سایر بخش‌ها	محتویات درس‌های کتاب								
	موضوع پیشنهادی برای نگارش انشا	نمونه متن‌ها و شعرهای موجود در کتاب ^۲		عنوان درس و زیرعنوانها			درس‌ها		
		ترجمه	فارسی	عنوان فرعی ۳ انواع نوشتن	عنوان فرعی ۲ درست‌نویسی	عنوان فرعی ۱ فعالیت‌های نگارشی		عنوان اصلی	
۱. فهرست؛ ۲. مقدمه شامل: الف. سخنی با دبیران ارجمند، ب. سخنی با دانش‌آموزان عزیز. ۳. ستایش؛ ۴. نیایش؛ ۵. کتاب‌شناسی	-	ضرورت بازنویسی (با ارجاع)	۱. دل (بدون ارجاع)	تصویرنویسی	نادرستی کاربرد «بر علیه»		مهندسی نوشتن	اول	
	۱. وقت را غنیمت دان ۲. تا نپرسند مگو ۳. کتاب خوب، دوست خوب	-	۱. ای دوست... (با ارجاع) ۲. فردی با سپری... (با ارجاع) ۳. مردکی را... (با ارجاع)	حکایت‌نگاری	استفاده از فعل‌های کوتاه و ساده			بیشتر بخوانیم، بهتر بنویسیم	دوم
	۱. کلاغه خواست راه رفتن کبک را یاد بگیرد، راه رفتن خودش را هم فراموش کرد.	-	۱. زمستان سختی... (با ارجاع) ۲. معرفت کردگار... (با ارجاع)* ۳. علی (ع) گفتا... (با ارجاع) ۴. این پنجره... (با ارجاع) ۵. صندوقچه مادر بزرگ (بدون ارجاع) ۶. ضرب‌المثل: یک دست صدا ندارد (بدون ارجاع)	مثل‌نویسی	قرار گرفتن «را» بعد از مفعول			نگاه کنیم و بنویسیم	سوم
	۱. صدای وزش شدید باد ۲. صدای لالایی مادر ۳. صدای باران	-	۱. چوپانی را... (با ارجاع) ۲. آواز گل تاج خروس... (با ارجاع) ۳. صدای پای پدرم... (با ارجاع) ۴. تمام کلماتم... (با ارجاع)* ۵. کزال بر پوست... (با ارجاع)	تصویرنویسی	دقت در صحت تلفظ کلمات			تمرین ۲. نوشتن انشا با توجه به آموزش‌های درس؛	چهارم
	۱. برخاستن از خواب در صبح روستا ۲. برخاستن از خواب در صبح شهر	-	۱. اگر اندیشه‌ات را... (با ارجاع) ۲. تابستان سوم... (با ارجاع) ۳. بعدها تو مدرسه... (با ارجاع) ۴. صبح بود... (با ارجاع) ۵. هر دسته از مردم... (با ارجاع) ۶. شخصی شتر... (با ارجاع)	حکایت‌نگاری	کاربرد درست و کامل جمله‌دعایی			تمرین ۳ نقد یا مقایسه و ارزیابی یکی از انشاهای کلاس با توجه به معیارهای ارزیابی	پنجم
	۴. اگر معلم زنگ نگارش بودید. ۵. پروانه‌ای هستید که در تاریکی شب، شمعی روشن پیدا کرده‌اید. ۶. قطره بارانی که از ابری چکیده‌اید. ۷. چاه کن همیشه ته چاه است.	-	۱. عزیز من باید... (با ارجاع) ۲. اگر کوه‌ها... (با ارجاع)* ۳. بعضی از کتاب‌ها... (با ارجاع)	مثل‌نویسی	جمع دوباره کلمات			ارائه شده در تمرین.	ششم
	۱. درباره نقش‌های خود	۲. یک‌بار پدر... (با ارجاع)	۱. بعید است در... (با ارجاع)	تصویرنویسی	حرکت‌گذاری حرف همزه			دگرگونه بینیم و گونه‌گون بنویسیم	هفتم
	-	-	۱. یکی بود یکی نبود... (با ارجاع) ۲. هنگامی که دوستم... (با ارجاع) ۳. اکبر آقا... (با ارجاع) ۴. هروقت می‌شینم... (بدون ارجاع) ۵. به روزگار انوشیروان... (با ارجاع)	حکایت‌نگاری	به‌کاربردن فعل مجہول در جملاتی که فاعل دارد			فکر کنیم، سخن بگوییم و آسان‌تر بنویسیم	هشتم

^۲ جز مواردی نادر، تمامی مثال‌های کتاب به نثر است. نمونه‌های شعر با علامت * مشخص شده است.

^۳ در مواردی که متن‌های کتاب بدون عنوان است، از کلمات آغازین متن برای نام‌گذاری استفاده کردیم.

۱. با وجودی که دو کتاب از ساختار واحدی پیروی کرده‌اند، اما درس‌ها با هم پیوند منطقی و انسجام ندارند؛ هر درس به‌راحتی می‌تواند در هر جای کتاب قرار بگیرد و ادامه منطقی درس قبلی نیست؛ مثلاً درست‌نویسی‌ها هیچ ارتباطی با موضوع درس‌ها ندارند و تفاوتی ندارد که در کدام درس باشند. حتی پرسش‌ها و فعالیت‌ها نیز ارتباط محکمی با درس مربوط ندارند. مثل‌ها و حکایت‌ها نیز چنین وضعی دارند؛ به‌عبارت دیگر عنوان‌های فرعی ۲ (درست‌نویسی) و ۳ (تصویرنویسی و ...) ادامه درس‌های خود نیستند.
۲. منابع دو کتاب از جامعیت کافی برخوردار نیستند. برخی نمونه‌ها بدون منبع‌اند؛ در کتاب هفتم ۸۰٪ و در کتاب هشتم ۱۰٪ از متن‌های نمونه، فاقد ارجاع هستند. ارائه فهرستی از منابع مناسب برای مطالعه تکمیلی دانش‌آموز ضروری است، اما هیچ‌کدام از کتاب‌ها چنین فهرستی ندارند. ارجاعات درون‌متنی و پایانی کتاب، یکدست نیست؛ مثلاً کتاب هشتم، صفحه ۴۰، ارجاع به نام شاعر (حمید هنرجو)، بدون اشاره به نام کتاب آمده؛ درحالی‌که شیوه ارجاع‌دهی، براساس نام کتاب بوده است. صفحه ۴۱ (داستان کژال)، در منابع پایانی نیست. ارجاع صفحه ۶۳ (دبوا استیت، مترجم: الهام مؤدب) با روش کتاب هماهنگ نیست.
۳. مقدمه کتاب‌های هفتم و هشتم، شامل بخش‌های سخنی با دبیران، سخنی با دانش‌آموزان و سخنی با خوانندگان است. پیشنهاد می‌شود: در بخش «سخنی با دبیران»، مطالب مهمی مانند شیوه‌ها و روش‌های ارزشیابی مستمر و پایانی کتاب، گروه‌بندی دانش‌آموزان و ... ارائه و اضافه شود. باتوجه به آنکه دانش‌آموزان معمولاً به مقدمه کتاب درسی توجه نمی‌کنند و بر متن درس‌ها متمرکز هستند، بهتر است مطالبی که درباره درست‌نوشتن و کتاب‌خوانی و به‌طورکلی «مهارت نوشتن» است، به متن درس‌ها منتقل شود. تکرار آنها در این بخش سبب بی‌اثر شدن مطالبی خواهد شد که قرار است بعدها به شکلی مؤثر و تازه ارائه شود. بخش «سخنی با خوانندگان» کاملاً زاید است؛ زیرا در دو بخش «سخنی با دبیران» و دانش‌آموزان تمام نکات لازم گفته شده و کتاب مخاطبان دیگری ندارد.
۴. درس آخر کتاب هشتم «افکار و گفتارمان را بنویسیم» مناسب است که به اول کتاب منتقل شود؛ یعنی به‌عنوان اولین قدم نوشتن مورد توجه قرار گیرد و دانش‌آموز در نخستین گام بیاموزد که بدون هراس، افکار و احساسات خود را روی کاغذ بیاورد، سپس در درس‌های بعد آداب و نظم خاص هر نوشته آموزش داده شود.
۵. درباره بخش درست‌نویسی: مطالب این بخش، اغلب انتزاعی است و با آموزش‌های دو دهه قبل تناسب دارد. این روزها دانش‌آموزان از واژه‌های «لازمه و دوئیت» استفاده نمی‌کنند و استفاده از عبارت‌های «به‌قول معروف» و «آیا چگونه می‌توان...» مشکل نوشته‌های آنان نیست. بهتر است با کمک معلم‌ها، مشکلات واقعی نوشته‌های دانش‌آموزان شناسایی و راه‌حل ارائه شود. درست‌نویسی‌ها هیچ ارتباطی با متن درس‌ها ندارند. برخی آموزش‌های آن نیز تکراری است و در کتاب‌های هردوپایه آمده است؛
۶. یکی از نقاط قوت کتاب، آموزش بندنویسی است، اما چنان در کل کتاب پخش شده که کتاب هفتم عملاً به آموزش بندنویسی تبدیل شده است. تمرکز بر بندنویسی سبب شده کتاب عملاً به یکی از انواع نوشتن یعنی مقاله محدود شود، ضمن آنکه مقاله‌نویسی، جزئیات دیگری نیز دارد که به آنها پرداخته نشده است.
۷. نمونه‌های ارائه‌شده عموماً بدون عناصر نوشتاری برجسته است و نمی‌تواند توجه مخاطب نوجوان را جلب کند. افراد نام ندارند و به‌ویژه معلم که اغلب با عنوان‌های «معلم خوش‌ذوق نگارش، معلم خوش‌فکر، معلم نگارش، معلم مهربان نگارش» معرفی شده، به شخصیتی کلیشه‌ای، بی‌هویت و بی‌اثر تبدیل شده است.
۸. نثر درس‌ها متناسب با زبان نوجوانان و الگوهای طبیعی نوشتاری آنان نیست؛ به‌طور مثال: «بعد از سخنان معلم، بیست دانش‌آموز نویسنده، در یک سکوت متفکرانه در اتاق خیال خود به موضوع، اطلاعات لازم درباره موضوع و طبقه‌بندی آن می‌اندیشیدند. (کتاب هفتم، درس سوم، ص ۳۱) قلب و مرکز بدن ما انسان‌ها دل است که مخزن و گنجینه وجود به‌شمار می‌آید. (کتاب هفتم، درس سوم، ص ۱۵)
۹. متنی که به‌عنوان نمونه برای توضیح تکمیلی درس‌ها آمده نمونه‌های مناسبی از ادبیات کودک و نوجوان نیست؛ به‌طور مثال به متن‌های صفحات ۴۴-۴۵، ۵۲-۵۴، ۷۲-۷۳، ۷۴ از کتاب هفتم اشاره می‌شود. بهتر است با مشاوره کارشناسان و متخصصان ادبیات کودک از کتاب‌های فراوان موجود، متن‌های ارزشمند و جذاب انتخاب و ارائه شود.
۱۰. ارزشیابی و چگونگی آن نقش مهمی در آموزش دارد. یکی از مهم‌ترین آسیب‌های درس انشا در گذشته، شیوه تصحیح انشا و ارزشیابی و نمره‌گذاری آن بوده است و نباید مجدداً از آن غفلت شود. ارائه معیارها و ملاک‌های دقیق و عینی سبب می‌شود که دانش‌آموز احساس تبعیض و بی‌عدالتی نکند. (ارژنگ، ۱۷۷)
۱۱. زبان متن درس‌ها غیرآموزشی است و به ویرایش جدی در حوزه‌های فنی و زبانی نیاز دارد. زبان کتاب درسی باید شفاف با تعبیرهای مستقیم و دارای ساخت منطقی و نظم و آراستگی باشد که الفاظ در آن، معانی حقیقی داشته باشند و خواننده را مستقیم به مدلول، رهنمون سازد. وارد کردن عناصری که مختص شعر است در این زبان صحیح نیست. (سمیعی، ص ۴۷ و ۵۴؛ حق‌شناس، ۱۳) در تولید محتوای آموزشی حتی آموزش انشا، توجه به تفاوت میان «متنی که برای آموزش نوشته می‌شود» با «متنی که به‌عنوان نمونه نوشتاری ارائه می‌شود»، اهمیت قابل ملاحظه‌ای دارد. هنگام آموزش نباید از الفاظ خیالی‌انگیز و تعبیرات کنایی استفاده کرد، اما می‌توان در انتخاب متن‌هایی که قرار است

پیشنهادهایی برای بهبود کتابها

۱. کتاب با توجه به راهنمای برنامه درسی آن تدوین شود.
۲. شیوهنامه دقیقی برای ارزشیابی مستمر و پایانی درس انشا (مهارت‌های نوشتاری) تدوین شود و هم‌زمان با شروع سال تحصیلی در اختیار معلمان قرار گیرد.
۳. پس از همفکری با معلمان و کارشناسان، بازتاب نظرات آنان در تمامی مراحل تدوین کتاب دیده شود.
۴. علاوه بر تجارب داخلی به دستاوردهای آموزش مهارت نوشتن در سطح بین‌المللی نیز توجه شود.
۵. آموزش معلمان، مهم‌ترین قدم برای اجرای مناسب کتاب و پیشگیری از آسیب‌های احتمالی است؛ بنابراین تدوین «راهنمای معلم» و دوره‌های ضمن خدمت مهم‌ترین کار است.

منابع

- ارژنگ، غلامرضا، ۱۳۵۳، «روش تدریس آیین نگارش»، ماهنامه آموزش و پرورش، شماره ۷۹.
- حق‌شناس، علی محمد، ۱۳۷۲، در جست‌وجوی زبان علم، مجموعه مقالات سمینار زبان فارسی و زبان علم، تهران: مرکز نشر دانشگاهی؛
- خدایار، ابراهیم و ذوالفقاری، حسن، ۱۳۹۲، شیوه‌نامه ویرایش، تهران: تربیت مدرس؛
- سمیعی (گیلانی)، احمد، ۱۳۸۹، نگارش و ویرایش، تهران: سمت.

الگوی نوشتاری به دانش‌آموزان بدهد از چنین نوشته‌هایی استفاده کرد. در کتاب‌های حاضر، جریان معکوس است؛ یعنی در متن اصلی درس‌ها گاه از زبان ادبی و استعاری استفاده شده و برعکس نمونه‌های ارائه‌شده برای مطالعه دانش‌آموزان فاقد تخیل و ادبیت لازم است.

۱۲. به‌طور مثال متن آموزشی آغاز درس اول از کتاب هفتم (ص ۱۱) و آغاز درس ششم از کتاب هفتم (ص ۵۱)، که با زبانی استعاری نوشته شده است، مقایسه شود با متن‌های نمونه صفحات ۱۳، ۱۵، ۲۸، ۳۸ از همان کتاب که نمونه‌هایی فاقد تخیل و احساس و خلاقیت‌اند. زبان کسالت‌آور، خشک و بی‌رسم درس‌ها نمونه نامناسبی برای ارائه به دانش‌آموز ۱۳-۱۴ ساله‌ای است که به دنیای امروز تعلق دارد. کلیشه‌های زبانی فراوانی که در این کتاب‌ها به چشم می‌خورد این امر را تشدید کرده است: «با ورود معلم نگارش به کلاس، شور و نشاط دانش‌آموزان بیشتر شد. معلم خوش فکر درس را با یک مثال آغاز کرد...» (کتاب هفتم، ۱۱) «سفر پرماجرایی نوشتن تمامی نداشت. قطار کلاس نگارش، طبق نقشه، در ایستگاه‌های مختلف می‌ایستاد و دوباره به راه می‌افتاد. معلم خوش ذوق نگارش به دانش‌آموزان وعده داده بود که اگر...» (کتاب هفتم، ۷۱) «معلم پیش از پرداختن به درس برای یادآوری آموخته‌ها به دانش‌آموزان گفت...» (کتاب هفتم، ۴۳) ادامه نقل قول معلم، متن درس را تشکیل می‌دهد که سه صفحه تمام به‌درازا کشیده شده است و این خود از اشکالات زبان کتاب به‌شمار می‌رود. استفاده از جملات کوتاه و مستقل یکی از مهارت‌های نوشتن محسوب می‌شود. (نک. خدایار و ذوالفقاری، ۲۱۲)

۱۳. برخی از اصطلاحات مربوط به نگارش و انشا در این کتاب، غیرعلمی است؛ مثلاً اصطلاح‌های حکایت‌نگاری در درس هفتم پایه هفتم (ص ۶۹) و درس‌های دوم و پنجم و هشتم پایه هشتم (۲۶، ۵۲، ۷۵) به معنی «گسترش دادن یک حکایت» و ترکیب جانشین‌سازی در درس ششم پایه هشتم (ص ۵۳) به معنی «خود را به جای موجود یا شیئی دیگر گذاشتن» در هیچ منبعی به‌عنوان اصطلاح تخصصی حوزه زبان و ادبیات یافت نمی‌شود. همچنین به جای «مهندسی نوشتن» بهتر است از «معماری نوشتن» استفاده شود که با مفاهیم هنری و ذوقی ارتباط بیشتری دارد. اگر پیشینه‌ای برای این نوع اصطلاحات موجود است در کتابنامه و منابع باید قابل دسترسی باشد، اما اگر نویسندگان محترم قصد واژه‌سازی دارند لازم است در جایی از کتاب آن را تعریف کنند. در تألیف کتاب‌های آموزشی، متن درس‌ها، فعالیت‌ها و تمرین‌ها باید صریح، روشن و دارای الگوی واحد باشد. کاربردهای دوگانه واژه‌ها حتی اگر به قصد آموزش برای جایگزینی معادل فارسی به جای واژه عربی باشد، مزیت آموزشی محسوب نمی‌شود و نویسندگان محترم بهتر است از این امر پرهیز کنند.

۱۴. ارزیابی و نقد، مسئله مهمی است که در دو کتاب مورد توجه قرار گرفته، اما به آموزش نیاز دارد؛ بنابراین بهتر است در تمرین ۳ بخش فعالیت‌های نگارشی کتاب، ابتدا در کتاب هفتم از شیوه خودارزیابی استفاده شود، سپس دانش‌آموزان در کتاب هشتم به نقد و ارزیابی نوشته‌های دیگران پردازند. پیشنهاد می‌شود با ارائه بازبینی (چک‌لیست)، آموزش ارزیابی و نقد، به شیوه‌ای علمی‌تر انجام شود.

به آخر صحبت موكول كنند. در صورتی كه آمریکایی‌ها علاقه‌مندند مقدمه را کوتاه كنند، به‌سرعت سراغ اصل مطلب بروند و به‌روشنی آن را در ابتدای گفت‌وگو تبیین كنند.

ژاپنی‌ها در آموزش و یادگیری، بیشتر فرایندگرا و در طراحی برنامه‌دروسی بیشتر تكلیف‌اندیش‌اند (وظیفه‌مدار)، بر تلاش‌های فردی بیشتر از توانایی طبیعی (استعداد) برای موفقیت تأکید می‌كنند، و به مهارت‌های "شنیدن" بیش از "گفتن" اهمیت می‌دهند. درحالی‌كه آمریکایی‌ها در آموزش بیشتر نتیجه‌گرا هستند، در برنامه‌دروسی بیشتر بر حقوق فردی تأکید می‌كنند و به مهارت‌های گفت‌وگو اهمیت زیادی می‌دهند. براین اساس، پرسش‌های كتاب‌های

دروسی و معلمان در كلاس‌های درس ژاپن بیشتر درباره "چگونگی" رویدادهاست؛ درحالی‌كه در آمریکا بیشتر مبتنی بر "چرایی" رویدادهاست.

این اثر با تجزیه و تحلیل عینی كلاس‌های درس پایه‌های پنجم و ششم مدارس ابتدایی آمریکا و ژاپن، تلاش می‌كند "سبك‌های استدلال" و "الگوهای تبیین اندیشه" را در دو فرهنگ آموزش و یادگیری غرب و شرق مورد بررسی قرار دهد. فصل‌های هشت‌گانه كتاب به شرح زیر است:

فصل اول، به اصول کلی و مباحث مربوط به ترتیب و روش‌های تبیین

اندیشه می‌پردازد و سبك‌های نوشتاری ژاپنی‌ها و آمریکایی‌ها را با توجه به برداشت مردمان این دو كشور از مقوله زمان تبیین می‌كند. ژاپنی‌ها پیوسته در طول تاریخ به زمان به‌مثابه نیروی پیش‌رونده و رو به جلو می‌نگرند؛ بنابراین، توالی جریان‌ات و رویدادهایی كه در طول زمان به وقوع پیوسته‌اند، برای آنها اهمیت خاصی دارد. درحالی‌كه آمریکایی‌ها به ذكر همه جوانب آنچه در روند زمان روی داده است، تمایلی ندارند و بیشتر به برقراری رابطه علت و معلولی بین پدیده‌ها اهمیت می‌دهند.

فصل دوم، سبك نوشتار و به‌ویژه نحوه‌ انشانویسی دانش‌آموزان ژاپنی و آمریکایی را مقایسه می‌كند. پژوهشگر با حضور در كلاس‌های درس دوره ابتدایی، از دانش‌آموزان دو كشور می‌خواهد كه درباره شكل‌هایی كه به آنها نشان داده می‌شود، انشا بنویسند. در ابتدا او براساس ترتیب به‌كاررفته در نوشتن ماجرای شكل‌ها، ساختار و ترتیب بیان و روش‌های اندیشه دانش‌آموزان ژاپنی و آمریکایی را درباره رخدادهای تبیین می‌كند. در ادامه، وی از دانش‌آموزان می‌خواهد كه انشای خود را از ماجرای شكل آخر، یعنی از نتیجه، شروع كنند. هدف پژوهشگر از بیان چنین شرطی، پی بردن به تفاوت‌های فرایند و نحوه استدلال دانش‌آموزان دو كشور با تأکید بر رسیدن به علت از طریق معلول است.

فصل سوم، نحوه تدریس و آموزش انشانویسی در مدارس دو كشور تبیین می‌شود. هرچند در هر دو كشور به "خلاقیت"، كه بیشتر ناظر به "منحصر به فرد بودن" است، توجه بسیار زیادی می‌شود، اما پژوهشگر با تجزیه و تحلیل صحبت‌های دانش‌آموزان و راهنمایی‌های

پرورش هنر استدلال

كتاب «پرورش هنر استدلال، الگوهای تبیین اندیشه در فرهنگ آموزش ژاپن و آمریکا» كتابی ارزنده درحوزه آموزش و پرورش تطبیقی است. نویسنده كتاب خانم ماساكو واتانابه، استاد دانشگاه ناگویای ژاپن است كه به‌سبب تجربه شخصی خود و حضور در كلاس‌های درسی هر دو كشور، پژوهشی سامان‌یافته و درخور توجه را رقم زده است. مترجمان كتاب دكتر محمدرضا سركارآرانی، علیرضا رضایی و زینب صدوقی هستند. آنچه در ادامه برای معرفی می‌آید، تلخیصی از پیش‌گفتار آغازین مترجمان كتاب است.

در صبح یک روز بهاری، خانم آمریکایی پس از رسیدن به فرودگاه شهر توکیو و عبور از مراحل گوناگون تشریفات ورودی، از راننده ژاپنی تاکسی درخواست کرد که او را به هتل گینزای توکیو واقع در مرکز شهر برساند. راننده تاکسی پس از عبور از مسیری نسبتاً طولانی، مسافر تازه وارد را در مقابل در ورودی هتل گینزا دای‌ایچی شهر توکیو پیاده کرد.

دقایقی بعد، دقیقاً هنگامی که هر دو به این نکته پی بردند که در فهم یا تفهیم مشخصات مقصد به یکدیگر اشتباه کرده و خطا رفته‌اند، خانم آمریکایی و راننده ژاپنی بی‌درنگ و هم‌زمان از یکدیگر عذرخواهی کردند! خانم آمریکایی اصرار داشت که راننده او را ببخشد؛ چون بر این باور بود که نام هتل را به روشنی بیان نکرده است و اذعان می‌کرد که وظیفه او بوده که به روشنی صحبت کند و از تفهیم دقیق نام و نشانی مقصد به راننده پیش از حرکت مطمئن شود. درعین حال، راننده ژاپنی چندین بار تا کمر خم شد تا مراتب عذرخواهی خود را از عدم توجه و درک دقیق آنچه خانم آمریکایی گفته بود، ابراز کند. به‌علاوه اذعان می‌کرد که وظیفه او بوده است که به دقت به آنچه مسافر بیان کرده است گوش دهد و پیش از حرکت از درست بودن مشخصات مقصد اطمینان حاصل کند.

عکس‌العمل‌های مشابه به‌رغم تفاوت‌های فرهنگی و ریشه‌ها و زمینه‌های فرهنگی چنین اتفاقی، آن را به یکی از مثال‌های تبیین فرایند و شاخص‌های فهم متقابل در فرهنگ‌های متفاوت در زبان‌شناسی تبدیل کرده است. به‌زعم زبان‌شناسان تطبیقی و پژوهشگرانی که در حوزه تحلیل گفتمان، ارتباط و فهم متقابل فرهنگ‌های گوناگون فعالیت می‌کنند، این عذرخواهی دوجانبه، مشترک و هم‌زمان به‌خاطر سبک ارتباط و رویکرد فرهنگی متفاوت به پذیرش مسئولیت از جانب گوینده در مقابل شنونده و برعکس است.

در فرهنگ ژاپنی، میزان مسئولیت شنونده یا خواننده در درک مطلب، تشخیص مفاهیم و درک معانی، بیشتر از گوینده یا نویسنده است؛ درحالی‌که در فرهنگ آمریکایی میزان مسئولیت گوینده یا نویسنده بیش از شنونده یا خواننده است. ژاپنی‌ها اگر محتوای گفتار یا نوشتاری را كه می‌شنوند یا می‌خوانند به نحو اثربخشی متوجه نشوند، ابتدا در توانایی خود شك کرده، علت آن را در خود جست‌وجو می‌کنند و مسئولیت آن را بیشتر بر عهده خود می‌دانند. این در حالی است كه در شرایط مشابه، آمریکایی‌ها بیشتر گوینده یا نویسنده را به‌خاطر شفاف و واضح بیان نكردن مقصود خود مسئول می‌دانند.

ژاپنی‌ها در ارتباطات بین فردی بیش از بازدهی آنی به پیامدهای متقابل و درازمدت ارتباط با دیگران می‌اندیشند، ترجیح می‌دهند بیشتر شنونده باشند تا گوینده، اغلب توانایی لازم برای "نه" گفتن ندارند و از پرسش‌هایی كه فقط پاسخ "بله" یا "خیر" می‌طلبند، استقبال نمی‌کنند. به بیان دیگر، ژاپنی‌ها صریح‌اللهجه نیستند و ترجیح می‌دهند شنونده در فرایند تعامل و ارتباط طرفینی به درك مطلب بیان‌شده برسد و آنچه را اتفاق افتاده است، بیشتر به‌نحوی كه مایل است تفسیر، تشریح و معنا کند. از این‌رو در فرایند ارتباط، ترجیح می‌دهند كه ابتدا درباره حاشیه موضوع به تفصیل سخن گویند و به‌تدریج به اصل موضوع نزدیک شوند و بعضاً آن را

کتاب‌های آموزش زبان فارسی

حسن ذوالفقاری

از این شماره قصد داریم به اختصار، کتاب‌هایی را معرفی کنیم که به حوزه آموزش زبان فارسی پرداخته‌اند. در این بخش به سه کتاب آموزشی برای غیرفارسی‌زبانان نگاهی کوتاه می‌اندازیم.

آموزش زبان فارسی به ترکی آذربایجانی، ته‌مین‌ه رستم‌اوا، ویراسته: علی‌اصغر شعردوست، تهران، شورای گسترش زبان و ادب فارسی، ۱۳۷۶.

فارسی برای مردم آذربایجان بیگانه نیست. کتاب، با اصول علمی تدوین شده و درس‌های آن علاوه بر جنبه آموزشی نکات آموزشی زیادی هم دارد. قواعد دستوری زبان به صورت گسترده بررسی شده است. زبان مکتوب از زبان گفتاری تفکیک شده و طراحی دروس کاملاً کاربردی است. در نگارش آن، دو زبان

فارسی و سیریلیک به کار رفته است. ابتدا نظام وا‌ک‌ها در زبان فارسی، ویژگی‌های وا‌ک‌ها، مصوت و وا‌ک‌های صامت بیان می‌شود. تکیه و هجا در زبان فارسی همراه مثال‌های تفصیلی و تمرین ارائه شده است. حروف شمسی و قمری توصیف می‌شود، سپس درس‌ها شروع می‌شوند.

درس اول: رابطه خبری، ضمائر اشاره، تمرین و واژه‌های درس. ۲ - جملات پرسشی، ۳ - مفرد و جمع، ۴ - ترکیب اضافه، ۵ - ضمائر ملکی پیوسته، ۶ - فعل، مصدر، ساختمان فعل، افعال مرکب، اساس فعل، ماضی مطلق، ضمیر غیرمعین (جمع) همه، ۷ - حروف اضافه، ۸ - اسامی جمع، ۹ - ماضی استمراری و ادامه حروف اضافه، ۱۰ - ماضی نقلی، مترادفات، کلماتی که مانند حروف اضافه به کار می‌روند، ۱۱ - اعداد ترتیبی، نام ماه‌های سال میلادی، مترادفات، ۱۲ - ماضی بعید، ۱۳ - وجه وصفی، ۱۴ - زنجیر اضافه، وجه امری، انکار وجه امری، ۱۵ - مفرد و جمع، ۱۶ - افعال قیاسی، صفت، ۱۷ - زمان آینده، اسم معنا، یای مصدری، افعال سماعی، افعال واجب، ۱۸ - حال ناتمام یا مضارع ملموس، اسامی مرکب، ۱۹ - حال (مفرد)، اسم فاعل، ۲۰ - مضارع التزامی، اسامی مرکب، ۲۱ - گذشته التزامی، ۲۲ - افعال شرطی، ۲۳ - افعال مجهول و معلوم، ۲۴ - اسامی مشتق، اسامی جمع، ۲۵ - جملات مرکب تابعی یا جمله فرعی (پیرو) تعیینی، ۲۶ - جمله مرکب تابعی یا جمله فرعی (پیرو) زمانی. هر درس حاوی حکایات و اشعار فارسی است و در پایان نکات دستوری جداگانه توصیف شده و فهرستی از لغات فارسی به سیریلیک آمده است.

معلمان در فرایند تدریس، آنها را به عنوان نشانگرهایی برای پی بردن به تعریف دو فرهنگ آموزشی متفاوت از معنی "خلاقیت" و "منحصر به فرد بودن" به کار می‌گیرد و روش‌های پرورش توانایی خلاقیت دانش‌آموزان را در ژاپن و آمریکا تبیین می‌کند.

فصل چهارم، با بررسی ارتباط میان "آزاد بودن در نوشتن" و "خلاقیت"، تعریفی که معلم این دو کشور از آزادانه نوشتن، تفاوت بودن و بالطبع خلاقیت می‌دهند، تجزیه و تحلیل می‌شود. به علاوه، تفاوت ادراک دانش‌آموزان از آزادانه نوشتن با معنایی که معلمان از به کار بردن آن انتظار دارند، بیان می‌شود، تفاوت خواسته معلمان و انشای نوشته شده توسط دانش‌آموزان تبیین می‌گردد، و براساس شواهد و روند تاریخی دگرگونی‌ها، سبک و ساختار نوشتن و آموزش انشانویسی در دو کشور، رابطه بین آزاد بودن در نوشتن با مقوله خلاقیت، و تفاوت آنها با تصورات رایج در ژاپن و آمریکا تبیین می‌شود.

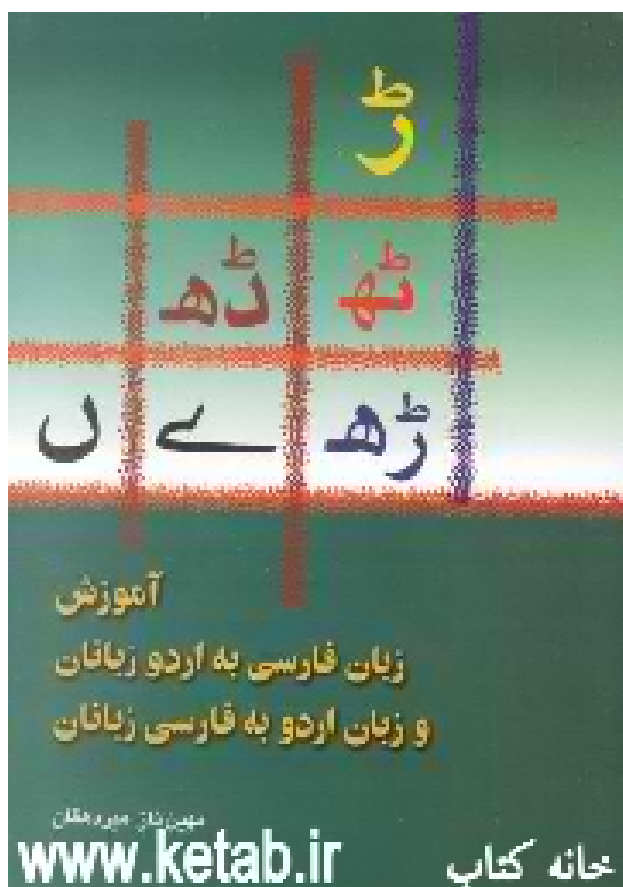
فصل پنجم، به تبیین روش‌های متفاوت توصیف و بازگویی رویدادهای گذشته در کلاس‌های درس تاریخ ژاپن و آمریکا می‌پردازد؛ زیرا در آموزش تاریخ، دو ویژگی مهم به چشم می‌خورد: یکم، "در جریان بودن زمان"، و دوم، الزامی بودن درک رابطه علت و معلولی رویدادهاست. این دو ویژگی با ارتباطی متقابل، درک وقایع گذشته را ممکن می‌سازند و علاوه بر آن باعث شکل‌گیری چهارچوب فکری آدمی می‌شوند. این چهارچوب فکری امکان پیش‌بینی وقایع آینده را محتمل می‌کند و با توجه به تفاوت در نگاه به حوادث تاریخی و پرسش از "چرایی" یا "چگونگی" درباره آنها، تلاش می‌کند منطق نهفته در سبک‌های تبیین و توصیف وقایع تاریخی را در دو فرهنگ آموزشی ژاپن و آمریکا تجزیه و تحلیل کند.

فصل ششم، با در نظر گرفتن نتایج به دست آمده از مقایسه سبک انشانویسی دانش‌آموزان ژاپنی و آمریکایی در فصل سوم، و همچنین تفاوت‌های مشاهده شده در نوع بازگویی رویدادهای تاریخی در فصل پنجم، معنی و معیار "الگوی صحیح رفتار" با توجه به هدف‌های آموزشی در ژاپن و آمریکا بررسی می‌شود. مطالعه هدف‌های آموزشی دو کشور که از طریق مقایسه عینی نشانگرهای تعیین شده در کارنامه‌های تحصیلی دانش‌آموزان به دست آمده است نشان می‌دهد که هدف‌های آموزشی ژاپنی‌ها بیشتر بر پرورش ارزش‌های اجتماعی و کل شخصیت دانش‌آموز (پرورش) تأکید دارد؛ در حالی که هدف‌های آموزشی آمریکایی‌ها بیشتر بر پیشرفت تحصیلی (آموزش) متمرکز است.

فصل هفتم، با بهره‌گیری از نظریه‌های دیوید هیوم و امیل دورکیم، ساختار ادراک آدمی از طریق تعمیق در مقوله‌هایی مانند زمان، مکان، قانون علیت و... تجزیه و تحلیل می‌شود و نحوه نگرش افراد به مفاهیمی چون "گذشته"، "حال" و "آینده" در فرهنگ‌های آموزشی متفاوت بررسی می‌گردد. به علاوه، تأثیر انگاره‌های متفاوت از زمان، مکان، ترتیب رخدادها... در کاربرد مفاهیم و سبک گفتار یا نوشتار برای برقراری ارتباط بررسی می‌شود و از این منظر، بحث پیرامون امکان بهره‌گیری از تجربه‌های سازنده نظام‌های آموزشی کشور توسط کشور دیگر و نوع واکنش‌های احتمالی معلمان، والدین و دانش‌آموزان تبیین می‌شود.

فصل هشتم، با توجه به یافته‌های فصل‌های قبلی، به بررسی سبک‌های اثربخش نوشتار یا سازماندهی ساختار گفتار برای "مقاعد ساختن" مخاطب می‌پردازد. با توجه به پژوهش‌های مربوط به فرایند و شاخص‌های فهم متقابل در فرهنگ‌های متفاوت، فرهنگ‌های آموزشی گوناگون سبک‌های اختصاصی برای توصیف و تبیین اندیشه دارند و توانایی‌های قابل انتظار از آن را در فرایند آموزش و یادگیری پرورش می‌دهند. بنابراین، هر منطق و سبک فکری معنی و ارزش خاص خود را دارد و بایسته است که تفاوت در سبک‌های بیان و الگوهای تبیین اندیشه با توجه به ریشه‌ها، اندیشه‌ها و زمینه‌های فرهنگی، آموزشی، اجتماعی، فکری و فلسفی آن مورد مطالعه و نقد و بررسی قرار گیرد.

فهرست نشانه‌های آوانگاری جهانی زبان‌های اردو و فارسی در ابتدای کتاب ارائه شده است که شامل: ۱ - نشانه‌های اصلی و فرعی: صامت‌ها، مصوت‌های ساده مرکب و دماغی، ۲ - نشانه‌های فرعی یا زیر و زبری است.

آموزش زبان فارسی به اردو زبانان و زبان اردو به فارسی زبانان، مهین‌ناز میردهقان، تهران، انتشارات بین‌المللی الهدی، ۱۳۸۰.

این کتاب براساس اصول "زبان‌شناسی مقابله‌ای و تحلیل تقابلی دو زبان فارسی و اردو نگاشته شده است. تفاوت‌ها و شباهت‌های دو زبان مدنظر قرار گرفته و عناصر همگون و ناهمگون ساختار دو زبان تعیین و توصیف شده‌اند. بعد از ارائه عناصر و ساخت‌های زبان فارسی و توصیف هر واحد، معادل آن به زبان اردو ارائه شده و همه جنبه‌های نظری و کاربردی ساختی دو زبان بررسی و توصیف شده است. فصل اول: به تحول و پیشینه زبان‌های فارسی و اردو می‌پردازد و نگرشی زبان‌شناختی - ساختی از زبان اردو مطرح می‌کند. فصل دوم: نظام آوایی دو زبان و نحوه تولید و ویژگی‌های آنها را بیان می‌کند. فصل سوم: نظام خطی (نوشتاری) و لزوم استفاده از الفبای جهانی را در پژوهش‌های علم، زبان‌شناسی، الفبای اردو، حروف صامت و مصوت دو زبان را مقایسه می‌کند. فصل چهارم: نظام واژگانی و ساختار واژه‌ای دو زبان، انواع واژه‌های مرکب و مشتق، پیشوندها، پسوندها و میانوندها و نحوه ساخت واژه‌های مرکب و مشتق دو زبان را ارائه می‌دهد. فصل پنجم: ساخت جمله در زبان فارسی و اردو، شامل روش تجزیه جمله، دو سازه عمده جمله، یعنی نهاد و گزاره را بررسی می‌کند. فصل ششم: گروه اسمی و جایگاه نحوی آن در دو زبان شامل: ۱ - تعریف گروه اسمی و جایگاه آن در دو زبان، ۲ - وابسته‌های اسم (اشاره، پرسشی، عدد و ممیز، اعداد اصلی، ترتیبی، عدد کسری، ممیز، وابسته‌های تعجبی، صفتی) چگونگی ساخت صفت در اردو، انواع وابسته‌های صفتی از نظر معنی، تفاوت دو زبان در کاربرد وابسته‌های اسمی، حروف ربط و ضمائر در فارسی و اردو، اسم و مشخصه‌های صرفی آن، جنس، شمار، معرفه، نکره، جنس عام، خاص، حالات اسم، ضمیر، حالت فاعلی، اضافی. فصل هفتم: گروه فعلی در فارسی و اردو شامل: ۱ - ساخت‌های مختلف گروه فعلی و افعال لازم و متعدی، ۲ - پایه فعل در دو زبان فارسی و اردو، ۳ - فعل و مشخصه‌های آن، فعل مرکب، معین، وجهی، معطوف، پرسشی و برخی فعل‌های زبان اردو با معنای اصطلاحی. فصل هشتم: گروه حرف اضافه‌ای و حرف اضافه در فارسی و اردو: ۱ - ساخت نحوی گروه حرف اضافه‌ای، روابط دستوری و معانی حرف اضافه، حرف اضافه ساده در فارسی و اردو، پس‌اضافه‌ها در اردو، حروف اضافه مرکب در فارسی و اردو. فصل نهم: گروه قیدی و قید فارسی و اردو، شامل: ۱ - رابطه نحوی قید، ۲ - صورت‌های قیدی، ۳ - واژه‌هایی با مفهوم قیدی در دو زبان. فصل دهم: انواع جمله و ساخت سازه‌ای آنها در فارسی و اردو شامل: ۱ - جمله ساده و مرکب، ۲ - حروف ربط در فارسی و اردو، ۳ - حروف ربط بیانی، ۴ - ساخت سازه‌ای جمله در فارسی و اردو. فصل یازدهم: جمله‌ها و متن‌هایی تمرینی برای زبان‌آموزان است که شامل: ۱ - جملات یک و دو واژه‌ای، ۲ - جملات دو و سه واژه‌ای، ۳ - جملات سؤالی، ۴ - صورت‌های امری، ۵ - متن‌هایی از دو زبان در ارتباط با موضوعات مختلف. فصل دوازدهم: فرهنگ مختصر فارسی به اردو، شامل: ۱ - فرهنگ مختصر فارسی به اردو، ۲ - چند ضرب‌المثل مشترک در فارسی و اردو و کتابنامه‌ای با ۲۳ عنوان کتاب فارسی و ۱۱ عنوان کتاب انگلیسی ارائه می‌شود.

آموزش زبان فارسی برای فارسی‌آموزان اسپانیایی (کتاب نخست)، سعید هوشنگی، سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی، رایزنی فرهنگی، ۱۳۷۹.
گسترش زبان فارسی اولین عامل در توسعه ارتباطات فرهنگی ایران و دیگر کشورهاست. رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در دانشگاه مادرید، کلاس‌های فارسی کمپلو تشکیل داده است. این مجموعه در طول دو سال تدریس زبان فارسی در آن دانشگاه حاضر شده است. هر درس حاوی مجموعه تمرین‌هایی است که نهایتاً تا حدی زبان فارسی را به علاقه‌مندان بیاموزد.

۱- الفبای فارسی که حروف بلند و کوتاه را جداگانه می‌آموزد. ۲- اسم‌های فارسی که برای هر حرف چندین مثال از اسم ذکر می‌کند. ۳- فعل، جمله ۴- ضمیر، فعل ۵- ادات پرسشی ۶- قید ۷- ترکیبات، ضمیرملکی. ۸- فعل منفی ۹- صفت ۱۰- نشانه نسبت ۱۱- عددها، ساعت ۱۲- فعل، گذشته ساده ۱۳- مفعول بی‌واسطه ۱۴- حرف اضافه ۱۵- فعل‌های دو بخشی مثل گردش رفتن، صحبت کردن، حرف زدن و ... ۱۶- گذشته استمراری ۱۷- گذشته نقلی ۱۸- گذشته بعید ۱۹- مضارع اخباری ۲۰- آینده ساده ۲۱- وجه امری ۲۲- وجه التزامی ۲۳- وجه شرطی.

نشانی دسترسی به اصل مقاله:

<http://www.persianacademy.ir/UserFiles/File/az/aza-cS10.02.93.pdf>

بررسی ساختار و محتوای کتاب تازه تألیف چهارم ابتدایی

ام البنین صادقی

اشاره

در پانزدهمین و شانزدهمین جلسه کارگروه آموزش زبان و ادبیات فارسی در دوره ابتدایی که روزهای چهارشنبه ۹۳/۲/۳ و ۹۳/۲/۱۰ در فرهنگستان زبان و ادب فارسی با حضور اعضای گروه: آقایان: دکتر حسن ذوالفقاری، عبدالرحمان صفارپور، اسدالله شعبانی، خانم‌ها: فرح نجاران، گلزار فرهادی و ام البنین صادقی برگزار شد، کتاب جدیدالتألیف چهارم ابتدایی بررسی و در دو بخش، نکات کلی و بررسی درس به درس مواردی مطرح شد:

بخش اول: نکات کلی

براساس جدول زیر ابتدا نگاهی کلی به ساختار و محتوا خواهیم داشت:

جدول ساختار و محتوای درس‌های کتاب فارسی چهارم ابتدایی

ردیف	فصل	مطالب	نثر - نظم	شاعر - نویسنده	حجم	مرتبط - غیرمرتبط	مضامین	تیپ - شخصیت
	ستایش		نظم (معاصر)	حمید هنرجو	۸ بیت	نامناسب برای این گروه سنی (مناسب برای پایه اول و دوم)	ستایش خدا	
۱	فصل اول: آفرینش	درس اول: آفریدگار زیبایی	نثر (معاصر)	-	۳۹ سطر	مناسب	آفرینش	خورشید - فصول
		بخوان و حفظ کن: خدا	نظم (معاصر)	پروین دولت‌آبادی	۷ بیت	متوسط	شناخت خدا	کودک
		درس دوم: کوچ پرستوها	نثر (معاصر)	-	۲۹ سطر	مناسب	کوچ - تلاش	پرنده
		بخوان و بیندیش: در جست‌وجوی خدا	نثر (معاصر)	کلر ژوبرت	۶۵ سطر	مناسب / درس طولانی است.	خداشناسی	سنجاب
۲	فصل دوم: فکر و زندگی	حکایت: قوی‌ترین حیوان جنگل	نثر (معاصر)	-	۱۰ سطر	غیرمرتبط	زورگویی	شیر - فیل
		درس سوم: پسر هوشیار	نثر	-	۱۴ سطر	مناسب / بازنویسی خوبی ندارد.	زیرکی	پسر
		بخوان و حفظ کن: روباه و زاغ	نظم (معاصر)	حبیب یغمایی	۸ بیت	مناسب / برخی کلمات شعر باید اصلاح شود.	حیله‌گری	روبه
		درس چهارم: دانایی	نثر (معاصر)	محمد میرکیانی	۲۷ سطر	نامناسب / نثر درس بسیار ضعیف است.	حکمت	حکیم دانا
۳	فصل سوم: ایران من	درس پنجم: رهایی از قفس	نثر / نظم (کهن)	-	۴۵ سطر	مناسب / نثر بازنویسی شده، پراشکال است.	زیرکی	طوطی
		بخوان و بیندیش: قدم یازدهم	نثر (معاصر)	سوسن طاق‌دیس	۵۰ سطر	مناسب / متن به ویرایش احتیاج دارد.	زندان درون و اسارت	شیر
		مثل	نثر	-	۱۲ سطر			
		درس ششم: آرش کمانگیر	نثر / نظم (معاصر)	-	۳۵ سطر	مرتبط / متن کتاب‌های قدیمی بهتر است.	وطن‌دوستی	قهرمان ملی
۴	فصل چهارم: فرهنگ بومی	بخوان و حفظ کن: باران	نظم (معاصر)	گلچین گیلانی		مناسب	وطن - باران - کودکی	کودک ده‌ساله
		درس هفتم: مهمان شهر ما	نثر (معاصر)	-	۳۵ سطر	غیرمرتبط / درس طولانی است. استفاده از بیانات رهبری مناسب‌تر است.	رهبری	
		بخوان و بیندیش: انتظار	نثر (معاصر)	-	۶۱ سطر	متوسط / نثر درس طولانی و مانند انشای توصیفی یک دانش‌آموز است.	انتظار	رزمنده
		مثل	نثر / نظم	-	-	تصویر مثل طراحی نشده است.	-	-

ردیف	مطالب	نثر - نظم	شاعر - نویسنده	حجم	مرتبط - غیر مرتبط	مضامین	تیپ - شخصیت	فصل
۵	فصل پنجم: نام‌آوران	درس دهم: باغچه اطفال	نثر (معاصر)	-	مرتبط	مرتبط	تعلیم و تربیت	معلم
		بخوان و حفظ کن: همای رحمت	نظم (معاصر)	شهریار	۶ بیت	مناسب / تکرار در کتاب فارسی دوم دبیرستان		حضرت علی (ع)
		درس یازدهم: فرمانده دل‌ها	نثر (معاصر)	-	۳۴ سطر	مناسب / درس طولانی است. زبان درس کودکانه نیست.		رزمنده
		درس دوازدهم: اتفاق ساده	نظم (معاصر)	قیصر امین‌پور		مناسب		رزمنده
		بخوان و بیندیش: دوست بچه‌های خوب	نثر (معاصر)	-	۴۳ سطر	مناسب / می‌تواند به‌عنوان درس هم بیاید.	زندگی‌نامه	نویسنده کودک
۶	فصل ششم: دین و اخلاق	حکایت: نوشتن نامه	نثر (معاصر)	عبدالرحمان جامی	۸ سطر	مناسب		کار ناپسند
		درس سیزدهم: لطف حق	نظم (معاصر)	پروین اعتصامی	۱۰ بیت	مناسب	لطف حق	حضرت موسی (ع)
		بخوان و حفظ کن: امید به خدا	نظم (معاصر)	-	۱۰ بیت	مناسب / نام شاعر ذکر شود. امید به خدا		
		درس چهاردهم: چند سخن از سعدی	نثر/نظم (کهن)	سعدی	۹ سطر	مناسب	اخلاق	
		درس پانزدهم: موش و شیر	نظم (معاصر)	ایرج میرزا	۱۶ بیت	مناسب	اخلاق	موش و شیر
۷	فصل هفتم: علم و عمل	بخوان و بیندیش: هفت مروارید سرخ مثل	نثر (معاصر)	گاریتسو وال‌آدا	۹۵ سطر	مناسب / درس طولانی است.	تشویق	دختر بچه
		مثل	نظم	-		مناسب	کار خطرناک	موش - شیر
		درس شانزدهم: علامت سؤال	نثر (معاصر)	-	۲۳ سطر	مناسب / عنوان درس «سؤال» بهتر است.	کسب دانش	دانشمند / ابوریحان بیرونی
		بخوان و حفظ کن: خرد و دانش	نظم (کهن)	فردوسی	۸ بیت	مناسب	خرد و دانش	
		درس هفدهم: مدرسه هوشمند	نثر (معاصر)		۴۱ سطر	مناسب / نثر شکسته در متن به‌کار رفته است.	مدرسه هوشمند	دانش‌آموز
	نیایش	بخوان و بیندیش: کارت اعتباری	نثر (معاصر)	فرهاد حسن‌زاده	۵۸ سطر	مناسب / اشکال تایی و ویرایشی دارد. بعضی تعابیر مناسب متن آموزشی نیستند.	کارت اعتباری	پسر و پدر
		مثل	نثر / نظم		۶ سطر	مناسب	اخلاق	کودک / پیامبر
		نیایش	نظم (کهن)	عطار نیشابوری	۷ بیت	مناسب	مناجات	خدا
	واژه‌نامه			۱۹ ص				
	اعلام			۴ ص				

تحلیل جدول

از میان ۳۵ بخش کتاب اعم از درس‌ها، بخوان و حفظ‌کن‌ها، بخوان و بیندیش‌ها و حکایت‌ها، شانزده مورد به نام نویسنده و شاعر اشاره نشده است. دو بخوان و بیندیش از دو نویسنده خارجی (کلر ژوبرت و گاریتسو وال‌آدا) انتخاب شده است. هر دو مطلب طولانی است. با توجه به افسانه‌های ایرانی مناسب، می‌توان از نمونه‌های جالب‌تری استفاده کرد. حجم متوسط درس‌ها (نثر) ۲۸ سطر؛ (نظم) ۱۶ بیت؛ (نظم و نثر) ۲۹ سطر؛ بخوان و بیندیش‌ها ۴۶ سطر؛ بخوان و حفظ‌کن‌ها (نثر) ۴۳ سطر، (نظم) ۸ بیت است.

۱. منبع درس‌ها در پایان هر درس ذکر شود، حتی نام نویسندگان معاصر و کسانی که بازنویسی کرده‌اند.
۲. نویسنده یا شاعر در چند سطر معرفی شود.
۳. برای «صندلی صمیمیت» عنوان بهتری پیدا شود.
۴. حجم هر درس حدود یک تا یک‌ونیم صفحه باشد.

براساس جدول، کتاب چهارم ابتدایی از هفت فصل (هفده درس، هفت بخوان و حفظ‌کن، هفت بخوان و بیندیش، دو حکایت و پنج مثل) تشکیل شده است. مباحثی که با فصل خود غیرمرتبط یا نامناسب هستند، عبارت‌اند از: حکایت «قوی‌ترین حیوان جنگل» با عنوان فصل آفرینش تناسبی ندارد؛ درس چهارم: «دانایی» به‌لحاظ محتوا و متن ضعیف است و مناسب فصل دوم، فکر و زندگی، نیست؛ درس هفتم: «مهمان شهر ما» با عنوان فصل «ایران من» مرتبط نیست و با تغییراتی مناسب فصل ششم، دین و اخلاق است.

کل مباحث کتاب از ۳۵ بخش (ستایش، درس‌ها، بخوان و حفظ‌کن‌ها، بخوان و بیندیش‌ها، حکایت‌ها، نیایش) تشکیل شده است: یازده مورد آن نظم و هفده مورد دیگر نثر و پنج مورد به نظم و نثر است که نشان‌دهنده غلبه نثر است. در متون نظم، اشعار هشت شاعر معاصر (حمید هنرجو، پروین دولت‌آبادی، حبیب یغمایی، گلچین گیلانی، شهریار، قیصر امین‌پور، پروین اعتصامی، ایرج میرزا) و دو شاعر کلاسیک (فردوسی و عطار) آمده است که این نسبت نابرابر است.

دانش زبانی (ص ۱۶): «» علامت نشانه‌گذاری است نه دانش زبانی.
بخوان و بیندیش (ص ۱۷): در جست‌وجوی خدا: مضمون و شروع خوبی دارد، اما پایان آن انسجام خوبی ندارد. بخوانیم طولانی است. با الهام گرفتن از داستان سیمرغ عطار می‌توان به پایان‌بندی خوب رسید.
حکایت (ص ۲۱): قوی‌ترین حیوان جنگل: این درس از نظر مضمون و موضوع با فصل آفرینش ارتباط ندارد و منطق گفتگو را هم از بین می‌برد.
فصل دوم: فکر و زندگی
درس سوم (ص ۲۳): پسر هوشیار: شکل نوشتاری این درس در کتاب‌های قدیمی بهتر است. بازنویسی این داستان، آن را بسیار سست کرده است. بن‌مایه داستان باید زیرکی کودکان باشد.

داستان‌های زیادی وجود دارد که بن‌مایه‌اش هوش و زیرکی کودکان است. این داستان با زیرکی ارتباطی ندارد. منبع بازنویسی هم ذکر شود.
بخوان و حفظ کن (ص ۲۶): روباه و زاغ: برخی از کلمات شعر اشکال دارد:

به دهان گرفت ← به دهان برگرفت   نبود ← نبودی

درس چهارم (ص ۲۷): دانایی: درس بسیار ضعیف، پراشکال و دور از زبان معیار فارسی امروز است. مضمون آن نیز باتوجه به حجمی که دارد بسیار ضعیف است و گویای محتوا و هدف‌های فصل نیست.

درس پنجم (ص ۳۱): رهایی از قفس: بازنویسی درس بسیار پراشکال و زبان درس کهنه است. شعر مولوی بسیار امروزی‌تر از بازنویسی است. عین این داستان در کتاب فارسی سوم دبیرستان، رشته علوم انسانی هم آمده است.

بخوان و بیندیش (ص ۳۵): قدم یازدهم: مضمون خوب است. متن به ویرایش احتیاج دارد. کلمه «یک» تکرار شده است.

۵. در ویرایش نهایی، روی کلماتی که احتمال بدخوانی یا دوحوانی آنها می‌رود، حتماً اعراب‌گذاری شود.
۶. درس‌هایی برای خواندن (چگونه بخوانیم) تألیف شود و در آنها قوانین خواندن آموزش داده شود تا دانش‌آموزان و معلمان در خواندن دچار مشکل نشوند.
۷. نوشتن و انتخاب متن درس‌ها و مضمون‌ها به شاعران و نویسندگان کودک سپرده شود.
۸. متن‌ها بعد از تایپ حتماً نمونه‌خوانی شود.
۹. از نمونه‌های ادبیات جهان هم می‌توان به تناسب محتوا و مضمون انتخاب کرد.
۱۰. تفاوتی میان بخوان و بیندیش‌ها و درس‌ها مشاهده نمی‌شود، از یک جنس‌اند؛ درحالی‌که بهتر است بخوان و بیندیش‌ها از میان افسانه‌های ایرانی انتخاب شوند که جذاب باشند. بعضی بخوان و بیندیش‌ها از داستان‌های آذربیدی، هوشنگ مرادی کرمانی، مصطفی رحماندوست انتخاب شود.
۱۱. نام‌آوران از تمام طیف‌ها انتخاب شوند؛ مثلاً پزشکان، مخترعان، افراد سرشناس در رشته‌ها و شغل‌های گوناگون. در این کتاب غلبه با رزمندگان است.
۱۲. از آوردن دروس تکراری در پایه‌های مختلف خودداری شود.
۱۳. از به‌کاربردن نثر شکسته در درس‌ها خودداری شود.
۱۴. اشعاری که برای حفظ کردن انتخاب می‌شود، باید جذاب باشد تا دانش‌آموز با علاقه آن را حفظ کند؛ مثل شعر باران و امید به خدا.
۱۵. قرار دادن یک فصل در اختیار دانش‌آموزان را از دو دیدگاه می‌توان بررسی کرد: ۱. فرصتی برای به جولان درآمدن اندیشه‌ها و خلاقیت‌ها؛ ۲. بدون چارچوب و معیار مناسب، ممکن است به بیراهه برویم؛ بنابراین می‌توان در کتاب راهنمای معلم برای معلمان گرامی راهکارهای مناسب و استانداردهایی قرار داد. در کتاب درسی نیز برای دانش‌آموزان و آینده‌سازان گرامی راهنما و علائمی قرار دهیم تا به سلامت به مقصد که همان مهارت‌های زبان فارسی معیار، این سرمایه گرانبهای ملی و میهنی و اسلامی ماست، برسند.

بخش دوم: بررسی درس به درس

۱. کتاب فارسی مهارت‌های خوانداری

شعر ستایش (ص ۷): شعر ضعیف و در ضمن زبان آن برای پایه اول و دوم ابتدایی مناسب است، نه چهارم (ضمن اینکه درس‌های بعدی سنگین‌تر است و همخوانی ندارد). پیشنهاد: به جای این شعر از شعر نظامی (ای نام تو بهترین سرآغاز) یا از اشعار دیگر شاعران نام‌آور فارسی (مانند سعدی) انتخاب شود.

فصل اول: آفرینش

درس اول (ص ۹): آفریدگار زیبایی (ص ۹): منبع درس مشخص شود. مضمون و زبان خوب است.

در تصویرخوانی (ص ۱۲)، (شماره ۴، نمایش) هم اضافه شود.

به جای شعر «خدا» (ص ۱۳) از پروین دولت‌آبادی، می‌توان از شعرهای دیگر این شاعر با همین محتوا استفاده کرد. زبان این شعر قدیمی و کهنه است. این شعر از دیگر اشعارش ضعیف‌تر است و هر سال از این شعر استفاده می‌شود!

درس دوم (ص ۱۴): کوچ پرستوها: درس خوبی است. بهتر است چند بیت راجع به پرستوها در پایان درس بیاید.

فصل سوم: ایران من

درس ششم (ص ۴۰): آرش کمانگیر: متن این درس در کتاب‌های قدیم بهتر است. برای آشنا شدن دانش‌آموزان با شعر نو، اصل شعر بیاید. می‌تواند اسم شاعر را قید نکنند.
بخوان و حفظ کن (ص ۴۳): شعر باران: خیلی خوب و عالی است. بهتر است ابیات بیشتری از شعر اصلی به آن اضافه شود.

درس هفتم (ص ۴۶): مهمان شهر ما: درس بسیار طولانی، غیرمرتبط با فصل و گزارشی توصیفی است. می‌توان از بیانات رهبر در زمینه ادبیات، فرهنگ، شعر، هنر و ... مطالبی آورد؛ همچنین در درس، به اسم شهر اشاره نشده است. تشبیه مردم به گل آفتابگردان، تشبیهی رسا نیست.

بخوان و بیندیش (ص ۴۹): انتظار: این درس نوشته‌ای است توصیفی، مانند انشای یک دانش‌آموز. بهتر است ضمن اشاره به مسائل جبهه و جنگ، به سازندگی کشور هم نگاهی داشته باشد و نویسنده کودک با زبان مناسب این درس را بنویسد.

فصل چهارم: (فصل آزاد) فرهنگ بومی

درس هشتم: درس آزاد (ص ۵۵)

درس نهم: درس آزاد (ص ۵۸)

دو درس آزاد در یک فصل مشکل ایجاد می‌کند. بهتر است در دو فصل بیاید. این فصل باید هدایت‌شده باشد. به چیزی تأکید شود که از دانش‌آموز انتظار داریم. برنامه‌ها و چارچوب مشخص باشد، مثلاً لازم است چارچوب بخش‌هایی در خود کتاب و بخش‌هایی در راهنمای معلم بیاید؛ به‌عنوان مثال: از دانش‌آموزان خواسته شود داستانی را به زبان محلی خود بنویسند، یا برای نمونه، داستانی را به زبان معیار بنویسند و از دانش‌آموزان بخواهند آن را به زبان محلی خود تبدیل کنند.

از دانش‌آموزان خواسته شود شهر یا منطقه خود را در یک یا چند بند معرفی کنند یا بعضی از کلمات فارسی را با واژگان محلی خود توصیف کنند. این به آنها کمک خواهد کرد پیوند زبان و گویش محلی خود را با زبان فارسی پیدا کنند. باید به دانش‌آموز جهت بدهیم تا به زبان ملی‌اش بیشتر توجه کند. بر مشترکات زبان ملی و زبان مادری تأکید شود تا دانش‌آموز احساس کند زبانش انشعابی از زبان ملی است و با آن پیوند دارد.

فصل پنجم: نام‌آوران

درس دهم (ص ۶۴): باغچه اطفال: درس، نثری بسیار زیبا، ساده، روان و متناسب دارد. نام نویسنده (آقای ایرج جهانشاهی) در پایان درس نوشته شود تا یادی هم از ایشان بشود. خوب است در جایی از درس به برخی از آثار باغچه‌بان نیز اشاره شود.

بخوان و حفظ کن (ص ۶۸): همای رحمت: در کتاب فارسی دوم دبیرستان هم آمده است، چنانچه قرار است از آن کتاب حذف شود، در کتاب چهارم دبستان بیاید.

درس یازدهم (ص ۶۹): فرمانده دل‌ها: درس طولانی است، خلاصه شود. زبان درس کودکانه شود.

درس دوازدهم (ص ۷۲): اتفاق ساده: شعر خوب است.

بخوان و بیندیش (ص ۷۲): دوست بچه‌های خوب: این بخوان و بیندیش می‌تواند به‌عنوان درس بیاید.

حکایت (ص ۷۹): نوشتن نامه: نام کتاب عبدالرحمان جامی (بهارستان) هم ذکر شود.

فصل ششم: دین و اخلاق

درس سیزدهم (ص ۸۱): لطف حق: شعر خوب انتخاب شده است.

بخوان و حفظ کن (ص ۸۳): امید به خدا: شعر خوبی است. نام شاعر هم ذکر شود.

درس چهاردهم (ص ۸۴): چند سخن از سعدی: درس خوبی است.

درس پانزدهم (ص ۸۷): شیر و موش: درس خوب است.

بخوان و بیندیش (ص ۹۰): هفت مروارید سرخ: درس خیلی طولانی است.

فصل هفتم: علم و عمل

درس شانزدهم (ص ۹۷): علامت سؤال: عنوان درس مناسب نیست. بهتر است عنوان درس «سؤال» باشد.

بخوان و حفظ کن (ص ۱۰۰): خرد و دانش: شعر برای حفظ کردن خوب است. معرفی کوتاهی هم از شاعر آن بیاید.

درس هفدهم (ص ۱۰۱): مدرسه هوشمند: درس خوب است. بهتر است در درس نشر شکسته به‌کار نرود.

بخوان و بیندیش (ص ۱۰۵): کارت اعتباری: درس اشکال تاپی و ویرایشی دارد. بعضی از تعبیر و اصطلاحات درس در شأن کتاب‌های درسی و مناسب آموزش نیستند.

واژه‌نامه (ص ۱۱۱): مبنای تعیین کلمات واژه‌نامه پایان کتاب مشخص نیست؛ مثلاً برخی از واژه‌های ساده مثل توان، حمله، خرم، دهد، دانش‌اندوزی، خوش‌حال، خوش‌تر، طعم، مهر، لطیف، ناگهان و ... معنی شده‌اند، اما کلماتی چون ثنا (ص ۱۱۰) معنی نشده‌اند.

شماره کنار واژه‌ها، در واژه‌نامه مشخص نیست، بهتر است به‌جای ذکر شماره، روی کلمه‌ای که معنا شده، ستاره بگذارند.

۲. کتاب فارسی مهارت‌های نوشتاری

فعالیت‌های درس (املا): تمرین ۱ (ص ۹): بعضی از کلمات مانند جهان‌افروز، دوبار در درس به‌کار رفته‌اند پس فضای کافی برای نوشتن جمله‌ها در نظر گرفته شود.

هنر و سرگرمی (ص ۱۰): تمرین ۲: برخی از جمله‌های تمرین با جمله‌های کتاب تفاوت دارد؛ مثال: جمله تمرین ← سطح رودخانه از قشر نازک یخ ... و جمله کتاب خوانداری ← سطح رودخانه را با قشر نازک یخ ... است.

در ادامه تمرین ۲: «کلمه‌های جدول زیر را در جمله‌های بالا پیدا کنید و خانه‌های جدول را پر کنید.»، در جدول کلمه‌ای مشاهده نشد.

«متن زیر را بخوانید ...» (ص ۱۱)، بهتر است دستور کار اصلاح شود چون به مهارت خواندن اشاره شده است ممکن است دانش‌آموز پاسخ سؤال‌ها را به‌صورت شفاهی انجام دهد.

نگارش (ص ۱۲): اگر به «جمله موضوع» هم مانند موضوع کلی و موضوع کوچک‌تر اشاره شود، دانش‌آموزان بهتر هدایت می‌شوند.

فعالیت‌های درس: تمرین شماره ۱: «جدول زیر را، طبق حروف خواسته‌شده کامل کنید.» منظور از «ه» «» است یا «ه» مشخص نیست (عهده یا راه)؛ همچنین در درس بعضی از حروف پنج کلمه ندارند مانند (غ - ح)

تمرین شماره ۲: بهتر است حرف اول و وسط به شکل کوچک نوشته شود.

فعالیت‌های درس املا (ص ۱۴): کلمه‌ها و عبارت‌های (بگذار - جذب می‌کند - مواد غذایی - مثل - باعث - جفت) در درس مشاهده نشد.

فعالیت‌های درک متن (ص ۱۶): جمله «پرستوی نر برای جفت خود غذا می‌آورد» در درس

نیست.

فعالیت‌های درس (ص ۲۰): شماره ۱: چون این تمرین به فعالیت‌های املا پرداخته، بهتر است از کلماتی مانند معذرت- حدس و ... که ارزش املائی دارند هم استفاده شود؛ زیرا کلمه‌هایی مانند فهم، جاده و کمتر که در جدول قرار دارد از نظر نوشتاری آسان‌تر از کلمه‌های معذرت و حدس است.

در تمرین شماره ۲ آمده است: «جدول زیر را با توجه به لغات درس چهارم مانند نمونه کامل نمایید.» درحالی‌که این فعالیت مربوط به درس دوم است و هنوز درس چهارم تدریس نشده است، درضمن نمونه‌ای هم مشاهده نشد (طبق دستور کار).

فعالیت‌های درس (ص ۲۵): تمرین شماره ۲: بهتر است حروف طوری چیده شوند که کلمه‌های قصد، کاغذ، مشغول و... که در متن درس آمده و دارای ارزش املائی اند نیز ساخته شوند.

اگر به جای نشانه «ض»، نشانه «ص» قرارگیرد، کلمه صحبت و ... که دارای ارزش املائی هستند، ساخته می‌شود.

فعالیت‌های درس (ص ۲۹): تمرین شماره ۳: در دستور کار قید شده «هر کلمه دوبار به کار می‌رود.» ولی کلمه «کتابنامه» یک‌بار به کار رفته است.

هنر و سرگرمی (ص ۳۱): تمرین شماره ۲: عین این تمرین در کتاب خوانداری (ص ۳۷) آمده است.

فعالیت‌های درس (ص ۳۶): تمرین شماره ۲: آمده است: «کلمه‌های داخل شکل را ... بسازید»، اما کلمه‌ای مشاهده نمی‌شود.

هنر و سرگرمی (ص ۳۷): تمرین شماره ۲: گفته است: «جدول را مانند نمونه کامل کنید»، اما نمونه‌ای دیده نمی‌شود.

فعالیت‌های درس (ص ۴۰): تمرین ۲: گفته است: «جدول زیر را با توجه به لغات درس چهارم کامل نمایید»، اما در درس چهارم (دانایی) هفت کلمه که دارای نشانه (ع) باشد، وجود ندارد. فقط چهار کلمه (ساعتی، شروع، تعجب، بعد) است. در ضمن کلمه‌ای که دارای نشانه (ط) باشد هم مشاهده نشد.

هنر و سرگرمی (ص ۴۲): تمرین شماره ۲: خانه‌های جدول مشخص نیست.

فعالیت‌های درس (ص ۵۷): تمرین شماره ۱: بهتر است یک نمونه ارائه شود. تمرین شماره ۳: می‌توان از نمودارهای بهتری استفاده کرد تا ترتیب جمله و تقدم و تأخر تغییر نکند. می‌توان از چاپ رنگی، تغییر قلم و نوشتن افقی استفاده کرد.

هنر و سرگرمی (ص ۵۹): تمرین ۱: نام شاعر در انتها بیاید.

فعالیت‌های درس (ص ۶۰): «در مثال‌های بالا کلماتی مانند ...» بهتر است جمله‌اول نوشته یا شماره‌گذاری شود.

نگارش (ص ۶۱): به جای «موضوع کلی متن چیست؟» می‌توان از سؤال‌های دیگری استفاده کرد؛ به‌عنوان مثال: پیام متن چه بود؟ دو سؤال برای متنی که خواندید، بنویسید یا خلاصه متن بالا را بنویسید. متن بالا از چند بخش تشکیل شده است، بنویسید هر بند درباره چیست؟ بهتر است از سؤال‌های دو قسمتی خودداری شود و به‌جای قسمت دوم چرایی مطرح شود.

فعالیت‌های درس (ص ۶۲): تمرین شماره ۱: عبارت «از روی بند دوم درس با خط خوش و خوانا بنویسید»، کلی و مبهم است. بهتر است نمونه‌ای ارائه شود.

تمرین شماره ۲: کلمه‌هایی که در درس نیست مانند «مهلکه»، ناآشنا و بدون علامت‌گذاری و شاید هم نامفهوم هستند.

فعالیت‌های درس (ص ۶۵): یک روز صبح «باد» و «خورشید» اسب‌سواری را دیدند که

شنلی نو داشت... (از کجا دانستند که شنلی نو است؟) شنلی زیبایی داشت، بهتر است.

نگارش (ص ۶۶): آیا این‌گونه نوشتن قبلاً آموزش داده شده است؟ اگر آموزش داده شده، باید موضوع هر بند نوشته شود.

فعالیت‌های درس (ص ۷۰): شماره ۴ به‌جای «این داستان دو پیام مهم داشت. آن دو پیام چه بود؟» بهتر است بگوییم دو پیام مهم داستان را بنویسید.

نگارش (ص ۷۱): پارگراف آخر: «حالا به موضوع بند اول فکر کنید...»، برای درست‌خوانی بهتر است کسره گذاشته شود.

بهرتر است جای صفحات ۷۰ و ۷۱ با یگدیگر عوض شود. ص ۷۱ برای آموزش و ص ۷۰ برای کسب مهارت و نهادینه‌شدن است.

فعالیت‌های درس (ص ۷۳): تمرین شماره ۲: هر سطر برای یک‌نوع «ه» در نظر گرفته شود. منظور صدای صامت «ه» است نه مصوت پس باید نمونه و مثال ارائه شود. (ه: ح:)

هنر و سرگرمی (ص ۷۵): تمرین شماره ۲: اگر رمز جدول کلمه «طغیان» باشد یک (ی) کم است.

نگارش (ص ۷۷): سطر دوم: جمله «... آنها موضوع هریک از دو بند بعدی متن هستند»، نامفهوم است. می‌توان نوشت بند دوم ... و بند سوم... هستند.

فعالیت‌های درس (ص ۷۸): تمرین شماره ۱: منظور از بخش اول چیست؟

فعالیت‌های درس (ص ۷۹): تمرین شماره ۱: «با توجه به ... کلمه جدید را در قسمت میانی بنویسید» → کلمه‌های (اشکال تایپی)

بعداز تمرین شماره ۱، تمرین شماره ۳ آمده است.

تمرین شماره ۳: از سرواژه‌ها کلمه «غازی» به‌دست می‌آید که دانش‌آموز معنی آن را نمی‌داند.

فعالیت‌های درس (ص ۸۱): بند «ب» کلمه «آخر» اعراب‌گذاری شود، چون با فتحه و یا کسره معنی آن تغییر می‌کند.

فعالیت‌های درس (ص ۹۰): تمرین شماره ۱: برای کلمه «فضا» هم جدولی رسم شود.

نگارش (ص ۹۳): از آنجاکه این درس در فصل بهار آموزش داده می‌شود، آیا بهتر نیست با توجه به موضوع به‌جای «پاییز»، «بهار» را انتخاب کنیم؟

فعالیت‌های درس (ص ۹۴): تمرین شماره ۱: در جمله «برای هریک از شکل‌های صدای (س)» دو کلمه از درس پیدا کرده و بنویسید»، شکل‌های آن، نوشته نشده است.

فعالیت‌های درس (ص ۹۵): تمرین شماره ۱: ساختن یک کلمه با حرف‌های دوم کلمات داخل کادر، نامفهوم است.

فعالیت‌های درس (ص ۹۷): چرا بچه‌ها در راهرو ایستاده‌اند، معمولاً در حیاط مدرسه به صف می‌ایستند.

دبیرمقدم، محمد و مهرداد اصغریور و مهری قره‌گزی، «استاد دکتر سلیم نیساری، پیشگام تألیف کتاب‌های آموزش زبان فارسی به غیر فارسی‌زبانان در ایران»، جشن‌نامه استاد دکتر سلیم نیساری، زیر نظر دکتر حداد عادل، فرهنگستان زبان و ادب فارسی، ۱۳۹۰.

استاد دکتر سلیم نیساری، پیشگام تألیف کتاب‌های آموزش زبان فارسی به غیر فارسی‌زبانان در ایران. چکیده

نگارش کتاب‌های آموزش زبان

فارسی به غیر فارسی‌زبانان در ایران دارای پیشینه‌ای بیش از نیم قرن است. از آن هنگام تاکنون، کتب زیادی در این زمینه تألیف گردیده است، اما متأسفانه نام برخی از این کتاب‌ها حتی در معتبرترین کتابخانه‌های کشور نیز دیده نمی‌شود. در این مقاله باتوجه به خلأ موجود در زمینه آمار کتاب‌های آموزش زبان فارسی که تاکنون در ایران انتشار یافته، ابتدا فهرست تقویمی کتاب‌های آموزش زبان فارسی به غیر فارسی‌زبانان ارائه گردیده است، سپس با ارائه اهمیت و ویژگی‌های معیار کتاب درسی زبان‌آموزان، کتاب **فارسی یاد بگیرید**، اثر دکتر سلیم نیساری، پیشگام این رشته در ایران، به‌عنوان اولین کتاب تألیف شده در این زمینه مورد بررسی قرار گرفته است. این مقاله از پنج بخش تشکیل شده است: ۱. مقدمه، ۲. پیشینه پژوهش، ۳. فهرست تقویمی کتاب‌های آموزش زبان فارسی به غیر فارسی‌زبانان، ۴. کتاب **فارسی یاد بگیرید** سرآغاز کتب آموزش زبان فارسی، ۵. خلاصه و نتیجه‌گیری.

در بخش سه، جدول‌هایی ترتیب انتشار کتاب‌ها و کتاب‌هایی که سال انتشار ندارند را نشان داده است.

خلاصه و نتیجه‌گیری: تألیف و تدوین کتاب‌های درسی آموزش زبان فارسی به غیر فارسی‌زبانان در ایران، علمی نوپا محسوب می‌شود. بااین‌حال کتاب‌های قابل توجهی در این زمینه منتشر شده است و این نیاز احساس می‌شود که باید فهرست کاملی از آنها تهیه شود. در این مقاله ابتدا کتابشناسی‌های آموزش زبان فارسی به غیر فارسی‌زبانان تجزیه و تحلیل گردید سپس فهرست تقویم حدود دویست کتاب که نقش مستقیم در زبان‌آموز فارسی به غیر فارسی‌زبانان دارند، ارائه شده است. براساس این فهرست که اطلاعات آن از کتابخانه‌های معتبر کشور جمع‌آوری شده است، مشخص شد که استاد دکتر سلیم نیساری در سال ۱۳۳۴ اولین کتاب درسی آموزش زبان فارسی به غیر فارسی‌زبانان را در ایران با نام **فارسی یاد بگیرید** به رشته تحریر درآورده است؛ به‌همین دلیل در این مقاله از استاد سلیم نیساری به‌عنوان پیشگام تألیف کتاب‌های درسی آموزش زبان فارسی به غیر فارسی‌زبانان یاد شده است. علاوه‌برآن در این مقاله براساس ویژگی‌های معیار کتاب درسی زبان‌آموزان، کتاب **فارسی یاد بگیرید** مورد بررسی قرار گرفت و این نتیجه به‌دست آمد که این کتاب باوجودی که اولین کتاب انتشاریافته در زمینه آموزش زبان فارسی به خارجیان است، دارای نقاط مثبت زیادی است که آن را از بسیاری کتاب‌های دیگر در این زمینه متمایز کرده است؛ به‌همین دلیل از این کتاب به‌عنوان سرآغاز مناسب کتاب‌های درسی آموزش زبان فارسی به غیر فارسی‌زبانان یاد شده است.

استاد سلیم نیساری

سلیم نیساری (۱۲۹۹- تهریز)

مدرک دانشگاهی: دکتری علوم تربیتی - زبان‌شناسی

تاریخ عضویت پیوسته: ۱۳۸۲/۷/۱۴

سوابق: بازرس وزارت و مشاور وزارت فرهنگ، ۱۳۲۸؛ معاون دانشکده ادبیات دانشگاه شیراز، ۱۳۳۳؛ دانشیار دانش‌سرای عالی تهران، ۱۳۳۵؛ رئیس اداره کمک‌های فنی یونسکو، ۱۳۳۶؛ مدیرکل روابط فرهنگی در وزارت آموزش و پرورش، ۱۳۴۴؛ راین فرهنگ‌های ایران در ترکیه، ۱۳۵۸-۱۳۵۶.

برخی از آثار: **تمیرهای ایران**، ۱۳۴۰؛ **تدریس زبان فارسی در دبستان یا آموزش هنرهای زبان**، ۱۳۴۴؛ **نمونه‌هایی از آثار جاویدان شعر فارسی**، ۱۳۵۰؛ **غزل‌های حافظ**، ۱۳۵۳؛ **کلیات روش تدریس**، ۱۳۵۵؛ **دفتر دیگرسانی‌ها در غزل‌های حافظ**، ۱۳۷۳؛ **دستور خط فارسی**، پژوهشی درباره پیوستگی خط فارسی با زبان فارسی، ۱۳۷۴؛ **نسخه‌های خطی حافظ (سده نهم)**، ۱۳۸۰؛ **دیوان حافظ**، ۱۳۸۱.

سلیم نیساری، «تاریخچه کاربرد اصطلاح دستور خط فارسی»، **زندگینامه و خدمات علمی و فرهنگی استاد دکتر سلیم نیساری**، انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، تهران، اسفند ۱۳۹۲

تاریخچه کاربرد اصطلاح «دستور خط فارسی»

اصطلاح «دستور زبان فارسی» به‌حدی رایج شده است که حتی در میان آموزگاران و دبیرانی که «دستور زبان فارسی» تدریس می‌کنند شاید به‌ندرت کسانی باشند که بدانند فضل تقدم کاربرد واژه «دستور» مترادف کلمه «گرامر» فرانسه متعلق است به میرزا حبیب اصفهانی که در اواخر قرن سیزدهم و اوایل قرن چهاردهم هجری در استانبول معلم زبان و ادبیات فارسی بود. میرزا حبیب کتابی برای آموزش قواعد زبان فارسی تألیف کرد که در استانبول زیر عنوان «دستور سخن» به چاپ رسید، اما عنوان «دستور زبان فارسی» را نخستین‌بار شادروان استاد میرزا عبدالعظیم قریب برای کتابی که در دو جلد جهت تدریس در کلاس اول و کلاس دوم دبیرستان تألیف کرد اختصاص داد.

سال‌ها پیش در آموزشگاه‌های ایران علاوه‌بر دستور زبان فارسی در دو درس به‌طور جداگانه تدریس می‌شد، یکی به نام «انشا» و دیگری به نام «دیکته» یا «املا». برای آشنایی با قواعد و مسائلی که در درس املا مطرح است کتاب‌های متعددی تألیف شده است زیر عنوان‌هایی از قبیل: **دیکته فارسی**، کتاب املاء، املاء فارسی، املا و رسم‌الخط، قواعد املا...

در اردیبهشت ۱۳۴۲ از طرف وزارت فرهنگ برای بحث در باب هدف و روش تدریس زبان فارسی در دبیرستان کنگره‌ای تشکیل شد. مسائل مختلف مربوط به زبان فارسی در گروه‌هایی مرکب از استادان و دبیران بررسی شد. قسمتی از یادداشت‌هایی که اینجانب برای بحث در کمیسیون خط فراهم کرده بودم، با عنوان «دستور خط فارسی»، تیر ۱۳۴۲ در شماره ۶ مجله بنیاد فرهنگ منتشر شد.

طرح وزارت فرهنگ برای خط و املا که در جلسه مورخ ۲۹ بهمن ۱۳۴۲ به تصویب شورای عالی فرهنگ رسید با عنوان **شیوه خط فارسی** در اسفند ۱۳۴۲ منتشر شد.

دی ۱۳۷۴ کتاب **دستور خط فارسی** (پژوهشی درباره پیوستگی خط فارسی با زبان فارسی) به همت سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی چاپ شد. این عنوان مورد توجه فرهنگستان زبان و ادب فارسی قرار گرفت و متنی که با عنوان «طرح شیوه املائی» به تصویب شورای عالی فرهنگستان رسیده بود در خرداد ۱۳۸۱ چاپ شد.

اتحادیه انجمن‌های علمی - آموزشی معلمان زبان و ادبیات فارسی کشور

علی‌اکبر کمالی‌نهاد

دبیر اتحادیه انجمن‌های علمی - آموزشی معلمان زبان و ادبیات فارسی کشور

انجمن‌های علمی - آموزشی معلمان از سال ۱۳۷۴ و با تشکیل نخستین انجمن علمی - آموزشی معلمان ریاضی آغاز گردید و به دنبال آن انجمن‌های علمی در دیگر رشته‌ها در سرتاسر کشور به تدریج از وزارت آموزش و پرورش مجوز رسمی فعالیت کسب نمودند. فعالیت برای تشکیل اتحادیه انجمن‌های علمی - آموزشی معلمان زبان و ادبیات فارسی کشور نیز با پیشقدمی و پیگیری‌های جدی انجمن علمی - آموزشی معلمان زبان و ادبیات فارسی استان مرکزی آغاز شد. در تاریخ ۸۲/۱۲/۱۷ جلسه‌ای با دعوت از دبیران انجمن‌های علمی و با موضوع تدوین اساسنامه اتحادیه و هدف‌های آن در استان مرکزی تشکیل و به تاریخ ۸۵/۱۰/۹ صادر شد.

با دریافت مجوز رسمی از وزارت آموزش و پرورش، فعالیت‌های رسمی این اتحادیه برای تشکیل شورای اجرایی آغاز شد و برابر اساسنامه اتحادیه و با میزبانی انجمن علمی - آموزشی معلمان ادبیات و سازمان آموزش و پرورش استان مرکزی و هم‌ت آقای علی‌اکبر کمالی‌نهاد، دبیر انجمن استان مرکزی و دعوت از دبیران محترم انجمن‌های علمی کل کشور به همراه یک نفر از اعضای فعال هر انجمن، انتخابات شورای اجرایی اتحادیه در تاریخ ۶ و ۷ تیر ماه سال ۱۳۸۶ با حضور و نظارت نماینده وزارت متبوع جناب آقای عرب عامری و رأی مخفی ۳۶ نماینده کشوری حاضر برگزار گردید.

اولین دبیرخانه اتحادیه برابر اساسنامه به مدت دو سال در استان آذربایجان شرقی دایر و پس از آن در سال ۱۳۸۸ به استان مرکزی، منتقل شد.

به برخی از فعالیت‌های اتحادیه اشاره می‌شود:

۱. برگزاری همایش‌های کشوری از جمله:

«افسانه»، (نقد و تحلیل شعر معاصر ایران از نیما تا امروز)، اراک، ۲۸ و ۲۹ مهر ۱۳۸۹؛

«قلم» (نقد و تحلیل نثر معاصر ایران) تبریز، ۲۸ و ۲۹ اردیبهشت ۱۳۹۰؛

۲. همکاری با مرکز تربیت معلم شهید باهنر اراک در اجرای همایش کشوری «تحلیل محتوای آموزشی مراکز تربیت معلم و تطابق آن با کتب درسی» (استان مرکزی - ۲۰ آذر ۱۳۸۹)؛

۳. تأسیس انجمن‌های جدید، برگزاری مسابقه کشوری؛

۴. برگزاری نشست‌ها و جلسات دو ماهانه؛

۵. رایزنی برای انجام کنفرانس کشوری ادبیات؛

۶. اعلام همکاری با دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی؛

۷. انتشار مجموعه مقالات همایش «افسانه» شامل مجموعه ۵۴ مقاله برگزیده از بین ۴۷۰ مقاله رسیده به دبیرخانه همایش «افسانه»؛

۸. انتشار خلاصه مقالات همایش «افسانه» شامل مجموعه ۱۵۰ خلاصه برگزیده از بین خلاصه مقاله‌های ارسال شده به دبیرخانه همایش «افسانه»؛

۹. انتشار خلاصه مقالات همایش «قلم» شامل خلاصه مقاله‌های رسیده به دبیرخانه همایش.

اتحادیه در دوره سوم:

انتخابات شورای اجرایی دوره سوم اتحادیه در تاریخ ۲۲ و ۲۳ شهریور سال ۱۳۹۰ با دعوت از دبیران انجمن‌های علمی معلمان ادبیات کشور در مرکز تربیت معلم شهید باهنر اراک برگزار شد و به دلیل انتخاب دبیر اتحادیه (علی‌اکبر کمالی‌نهاد) از استان مرکزی، براساس اساسنامه، دفتر مرکزی اتحادیه برای یک دوره دیگر در استان مرکزی باقی ماند.

برخی از فعالیت‌های این دوره به شرح زیر است:

۱. برگزاری همایش کشوری جایگاه زبان و ادبیات فارسی در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش با همکاری دانشگاه فرهنگیان، پردیس شهید باهنر اراک و با محوریت بررسی جایگاه و چشم‌انداز زبان و ادبیات فارسی در نظام آموزشی ۳-۳-۶ و سند تحول بنیادین در تاریخ ۲۹ و ۳۰/۹/۱۳۹۱ در اراک.

۲. پیگیری و حصول نتیجه و دریافت گواهی عضویت اتحادیه در انجمن ترویج زبان و ادب فارسی کشور در آبان ماه ۱۳۹۱

۳. چاپ اولین شماره از نشریه اختصاصی اتحادیه انجمن‌های علمی - آموزشی معلمان زبان و ادبیات فارسی کشور با عنوان «ارمغان» به هم‌ت انجمن علمی معلمان ادبیات استان آذربایجان غربی به شمارگان ۱۰۰۰ نسخه و توزیع آن بین انجمن‌های کل کشور.

برخی از کارهای در دست اقدام اتحادیه به شرح زیر است:

۱. تدوین فرهنگنامه معلمان ادیب؛ معرفی معلمان مؤلف، شاعر و نویسنده و معرفی مختصر آثار آنها و معرفی پایان‌نامه‌های انجام شده توسط دبیران زبان و ادبیات فارسی سراسر کشور در مقاطع کارشناسی ارشد و دکترا؛

۲. تشکیل نمایشگاه آثار معلمان ادیب؛ جمع‌آوری نمونه‌ای از آثار تألیفی همکاران رشته زبان و ادبیات فارسی کشور در قالب‌های: کتاب، مجموعه شعر، مجموعه داستان، کتاب کار، مجموعه مقالات، خلاصه مقالات و ... نمایشگاهی دائمی از این آثار در دبیرخانه اتحادیه؛

۳. ارائه طرح تألیف کتابی در حوزه ویرایش و آموزش املا فارسی؛

۴. جمع‌آوری آرشیو کاملی از نرم‌افزارهای ادبی و درس‌افزارهای آموزشی مرتبط با رشته زبان و ادبیات فارسی با همکاری پردیس شهید باهنر اراک در دفتر اتحادیه؛

۵. همکاری در هشتمین همایش بین‌المللی انجمن ترویج زبان و ادب فارسی ایران در تاریخ ۱۵ و ۱۶ شهریور ۱۳۹۲ در دانشگاه زنجان؛

۶. طراحی، راه‌اندازی و پشتیبانی سایت اتحادیه به نشانی www.adabiyateiran.ir

۷. فراخوان آثار، دریافت، داوری و انتخاب آثار برگزیده همکاران از سراسر کشور و چاپ در نشریه شماره ۲ اتحادیه با عنوان «ارمغان».

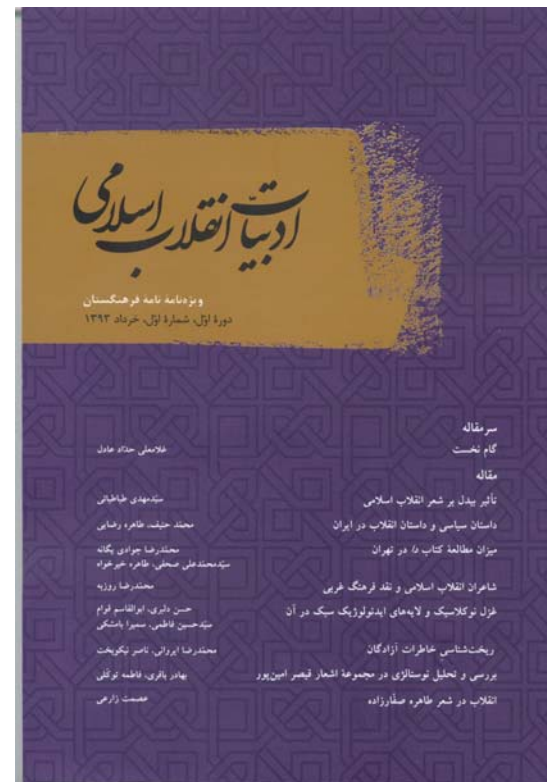
پژوهش نامه آموزش زبان فارسی به غیر فارسی زبانان

نخستین شماره نشریه پژوهش نامه آموزش زبان فارسی به غیر فارسی زبانان به همت مرکز آموزش زبان فارسی دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره) قزوین، پاییز ۱۳۹۱ منتشر شد. این نشریه، نخستین نشریه علمی - تخصصی است که به صورت فصلنامه منتشر خواهد شد. دانش آموزشکاوای زبان‌های دوم و خارجی، همگام با پیشرفت دانش و فناوری، رشد چشمگیری در دهه‌های اخیر داشته است. زبان فارسی نیز به عنوان یکی از عوامل همبستگی ملی، ابزار ارتباط زبانی و پشتوانه تاریخی - فرهنگی ایرانیان در حوزه‌های آموزشی، اجتماعی، فرهنگی و امنیت ملی از نقش بسزایی برخوردار است. با توجه به تخصصی شدن دانش آموزشکاوای زبان‌های دوم و خارجی در دنیا و به دنبال آن، آموزشکاوای زبان فارسی به غیر فارسی زبانان و نیز با در نظر گرفتن اهمیت زبان فارسی در همبستگی ملی و تقویت ارتباطات کشورمان با کشورهای منطقه، راه اندازی نشریه پژوهش نامه آموزش زبان فارسی به غیر فارسی زبانان ضروری است.

برخی مقالات این شماره عبارتند از: «تهیه مطالب آموزشی برای آموزش زبان فارسی به غیر فارسی زبانان بر مبنای رویکرد تلفیقی رایانه»؛ «رابطه جنسیت و به‌کارگیری راهبردهای یادگیری زبان فارسی به‌عنوان زبان دوم»؛ «واکاوای نیازهای عمومی و زبانی فارسی‌آموزان»؛ «بلاغت مقابله‌ای و بررسی فراگفتمان در انشاهای توصیفی...»؛ «بررسی تأثیر آموزش از طریق رایانه در مقایسه با روش سنتی...».

نشریه علمی-پژوهشی ادبیات انقلاب اسلامی منتشر شد

نخستین شماره نشریه علمی-پژوهشی ادبیات انقلاب اسلامی (ویژه‌نامه نامه فرهنگستان) با آثار و مقالاتی بدین شرح منتشر شد:

«گام نخست» (سرمقاله): دکتر غلامعلی حداد عادل؛

«تأثیر بیدل بر شعر انقلاب اسلامی»: دکتر سیدمهدی طباطبائی؛

«داستان سیاسی و داستان انقلاب در ایران»: دکتر محمد حنیف، طاهره رضایی؛

«میزان مطالعه کتاب د/ در تهران»: دکتر محمدرضا جوادی یگانه، سیدمحمدعلی صفحی، طاهره خیرخواه؛

«شاعران انقلاب اسلامی و نقد فرهنگ غربی»: دکتر محمدرضا روزبه؛

«غزل نوکلاسیک و لایه‌های ایدئولوژیک سبک در آن»: دکتر حسن دلبری، دکتر ابوالقاسم قوام، دکتر سیدحسین فاطمی، دکتر سمیرا بامشکی؛

«ریخت‌شناسی خاطرات آزادگان»: محمدرضا ایروانی، دکتر ناصر نیکویخت؛

«بررسی و تحلیل نوستالژی در مجموعه اشعار قیصر امین‌پور»: دکتر بهادر باقری، فاطمه توکلی؛

«انقلاب در شعر طاهره صفارزاده»: عصمت زارعی

نشریه ادبیات انقلاب اسلامی، که دارای درجه علمی-پژوهشی است، به‌همت گروه ادبیات انقلاب اسلامی فرهنگستان زبان و ادب فارسی، به‌منظور گسترش مباحث علمی و دانشگاهی در حوزه مطالعات ادبیات انقلاب اسلامی، منتشر می‌شود.

اطلاعیه گروه آموزش زبان و ادبیات فارسی

به مناسبت فرارسیدن ۲۷ شهریور روز شعر و ادب فارسی
روز بزرگداشت استاد سید محمدحسین شهریار

فرهنگستان زبان ادب فارسی

خراب از باد پائیز خمارانگیز تهرانم
خمار آن بهار شوخ و شهر آشوب شمرانم
خدایا خاطرات سرکش یک عمر شیدایی
گرفته در دماغی خسته چون خوابی پریشانم...
گروه کودکان سرگشته چرخ و فلک بازی
من از بازی این چرخ فلک سر در گریبانم
به مغزم جعبه شهر فرنگ عمر بی حاصل
به چرخ افتاده و گوئی در آفاقت جولانم
چه دریایی چه طوفانی که من در پیچ و تاب آن
به زورقهای صاحب کشته سرگشته می مانم
ازین شورم که امشب زد به سر آشفته و سنگین
چه می گویم نمی فهمم چه می خواهم نمی دانم
به اشک من گل و گلزار شعر فارسی خندان
من شوریده بخت از چشم گریان ابر نیسانم
کجا تا گویدم برچین و تا کی گویدم برخیز
به خوان اشک چشم و خون دل عمریست مهمانم
فلک گو با من این نامردی و نامردمی بس کن

که من سلطان عشق و شهریار شعر ایرانم

تماس با ما:

فرهنگستان زبان و ادب فارسی
گروه آموزش زبان و ادبیات فارسی
ارتباط با مدیر داخلی خبرنامه:
زهرا دامیار: ۰۲۱-۸۸۶۴۲۳۳۹ داخلی ۴۲۶
تلفن مستقیم: ۰۲۱-۸۸۶۴۲۴۴۷
وبگاه فرهنگستان:
www.persianacademy.ir

گروه آموزش زبان و ادبیات فارسی قصد دارد با ثبت نام از معلمان ادبیات باتجربه و علاقه مند در سراسر ایران، بانک اطلاعاتی خود را تکمیل کند. علاقه مندان و واجدین شرایط، در صورت تمایل، می توانند اطلاعات مندرج در جدول بانک اطلاعات گروه را، همراه با یک قطعه عکس، به نشانی های زیر ارسال نمایند.

amuzesh[@]persianacademy.ir
arzeshyabi91[@]gmail.com

برگه ثبت نام برای ارتباط مستمر با گروه در

فرهنگستان زبان و ادب فارسی

اطلاعات فردی	اطلاعات شغلی
نام و نام خانوادگی:	میزان تحصیلات:
نام پدر:	رشته تحصیلی:
شماره شناسنامه:	شغل:
تاریخ تولد:	شهر محل خدمت:
محل تولد:	منطقه و واحد خدمت:
شماره تماس:	علاقه:
نشانی:	نشانی پیامنگار:

این اطلاعیه در وبگاه فرهنگستان زبان و ادب فارسی به نشانی زیر قابل دریافت است:

<http://www.persianacademy.ir/fa/Y241092.aspx>